

*Inhoudelijke richtlijnen
kaderopleiding Internationale
dans, Werelddans en Urban
dansvormen*

Rapport voor Kunstfactor
Utrecht

Colofon

Het raamleerplan voor de Kaderopleiding Internationale Dans/Werelddans is in 2003-2004 ontwikkeld en geschreven door Wies Rosenboom, destijds adjunct directeur van het Landelijk Centrum voor Amateurdans, nu hoofd Dans/Schrijven en hoofd Stafbureau van Kunstfactor. Het raamleerplan kwam destijds tot stand in samenwerking met Richard van der Kooij, medewerker Kaderopleiding Internationale Dans 2003, Carry van Bokhoven, medewerker Kaderopleiding Internationale Dans, Werelddans, 2004, Wieneke van Breukelen, verbonden aan de Fontys Hogeschool, dansacademie, Tilburg. De richtlijnen voor de kaderopleiding Internationale Dans/Werelddans zijn in 2012 herzien door Marian van Miert en Sanne Fokkens - van der Maas, adviseurs Kunstfactor, met medewerking van Carla Wiechers.

Met dank aan:

De groep van deskundigen uit de Internationale Dans en de Werelddans, die het klankbord vormde voor de ontwikkelaars. Zie voor de samenstelling van deze groepen bijlage 1.

Bij deze richtlijnen hoort een opleidingswerkplan per opleiding, dat door de organiserende instelling zelf wordt gemaakt.

Deze richtlijnen zijn eigendom van Kunstfactor, de inhoud mag onder bronvermelding gebruikt worden voor het vormgeven van opleidingen.

© **Kunstfactor Utrecht, februari 2012**

De inhoudelijke richtlijnen Kaderopleiding Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen, met als subtitel 'leer lesgeven in je eigen dansspecialisatie', is een uitgave van Kunstfactor, sectorinstituut amateurkunst. Tenzij anders overeengekomen, geeft Kunstfactor u als lezer toestemming deze uitgave voor eigen gebruik te downloaden en af te drukken. Het is niet toegestaan om inhoudelijk, tekstueel of anderszins wijzigingen aan te brengen. Bij citeren is bronvermelding verplicht. Overdracht aan derden van het gebruiksrecht is uitgesloten. Het gebruiksrecht geldt niet voor commerciële doeleinden. De overdracht van de rechten van intellectueel eigendom, waaronder het auteursrecht, rustend op de door Kunstfactor opgestelde of ontworpen werken zijn bij het gebruiksrecht niet inbegrepen.

Kunstfactor, sectorinstituut amateurkunst, zet zich in voor een sterke amateurkunstsector. Dit doen we vanuit de overtuiging dat actieve kunstbeoefening een bijdrage levert aan de persoonlijke ontwikkeling van mensen en aan een creatieve, harmonieuze samenleving.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Deel 1 algemeen deel	7
1. Verkenning	7
1.1 Wie is die amateurkunstenaar?	7
1.2 Welke aanbieders zijn actief?	7
1.3 Actuele sociaal-culturele ontwikkelingen	7
1.4 Marktdenken	8
2. Richtlijnen voor kaderopleidingen	9
2.1 Wat zijn kaderopleidingen?	9
2.2 Doel van de richtlijnen	9
2.3 Wat staat er in de richtlijnen?	9
3. Visie op leren en kunsteducatie	10
3.1 Facetten van amateurkunst	10
3.2 Soorten van leren	10
3.3 Leertheorie: het constructivisme	11
3.4 Leerstijlen	13
3.5 Methodisch didactische benaderingswijzen	13
4. De invulling van het docentschap	15
4.1 Meester-gezel	15
4.2 Docent-leerling	15
4.3 De docent als coach	15
4.4 Peer education	15
5. Bekwaamheden	17
5.1 Competenties van de docent	17
5.2 De cursisten: competenties, toetsen en examens	17
6. Legitimering	18
Deel 2 Inhoudelijk deel	19
7. Uitgangspunten	20
7.1 Internationale Dans, Werelddans en Urban dansvormen	20
7.2 Initiatief en verantwoording	20
7.3 Ontwikkelproces en klankbordgroep	21
7.4 Uitvoering van de opleiding	21
7.5 Functie van de inhoudelijke richtlijnen	21
7.6 Samenvatting	21
8. Doel van de opleiding	23
8.1 Doel	23
8.2 Doelgroep	23
8.3 Competenties	23

8.4	Visie op dansles in Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen	24
9.	Organisatie van de opleiding	26
9.1	Uitvoering en toezicht	26
9.2	Studieduur	26
9.3	Lesmateriaal, cursusopbouw en stages	26
9.4	Cursusleiding, docenten, deskundigen en andere begeleiders	26
9.5	Selectie	27
9.6	Contacturen en modules, 280 uur	28
10.	Inhoud van de opleiding	30
10.1	Het eerste jaar: de basis - wie ben ik?	30
10.2	Het tweede jaar: verdieping en verbreding - hoe positioneer ik me in het veld?	30
10.3	Hospiteren en stage, 25 uur	31
10.4	Ontwikkelen van de eigen vaardigheid in de dansspecialisatie buiten de cursusdagen	32
10.5	Portfolio	33
10.6	Toetsing en Toezicht	33
10.7	Beoordelen van dansvaardigheid in eigen dansspecialisatie	34
10.8	Beoordelen van algemene dansvaardigheid (binnen de opleiding)	35
10.9	Beoordelen van stages	35
10.10	De eindtoets	36
10.11	Herkansingen en dispensatie	36
11.	Kwaliteitszorg	37
11.1	Evaluatie van de opleiding	37
11.2	Kwaliteitsborging	37
11.3	Profielen van de medewerkers aan de opleiding	38
11.4	Klachtbehandeling	39
	Bijlage 1 Klankbordgroep	40
	Bijlage 2 Taakomschrijvingen	41
	Bijlage 3 Reglement voor eindtoets	44
	Bijlage 3 a Richtlijnen voor het eindgesprek	46

Inleiding

In Nederland zijn ruim 1.700.000 beoefenaars van amateurdans actief (Monitor Amateurkunst in Nederland, 2011). Zeer velen van hen volgen danslessen. Deze amateurdansers willen lessen volgen op kwalitatief goed en deskundig niveau. De sector heeft grote behoefte aan gekwalificeerde dansdocenten en cursusleiders. De kaderopleiding waarop deze inhoudelijke richtlijnen betrekking hebben, richt zich op een segment van het bijzonder brede en pluriforme amateurdansveld: de Werelddans, Internationale dans en de Urban dansvormen.

De opleiding leidt gevorderde amateurdansers en – niet - gediplomeerde dansdocenten op tot lesgever in de dansspecialisatie die zij als liefhebber beoefenen. Die dansspecialisatie kan zowel traditionele als hedendaagse en cultuurgebonden dansvormen omvatten.

Ter ondersteuning van bestaande en nieuwe aanbieders van kunsteducatie, publiceert Kunstfactor per kunstdiscipline richtlijnen voor kaderopleidingen. Dit document is een algemene inleiding op die disciplinegerichte richtlijnen. In deze algemene inleiding bespreekt Kunstfactor een aantal belangrijke aspecten waarmee potentiële aanbieders van kaderopleidingen rekening zouden moeten houden.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 is een algemene verkenning. Daarin bespreken we kort de enorme diversiteit aan amateurkunstenaars, recente ontwikkelingen op het gebied van de amateurkunst en de markt voor kunsteducatie. Voor nieuwe aanbieders van kunsteducatie is het immers van belang goed te bepalen op welke doelgroep(en) zij zich willen richten en waar mogelijke kansen liggen.

In hoofdstuk 2 leggen we uit waarom Kunstfactor richtlijnen voor kaderopleidingen publiceert en waarom die per kunstdiscipline sterk van elkaar kunnen verschillen.

In hoofdstuk 3 bespreken we kort verschillende leerstijlen en de op dit moment belangrijkste leertheorie voor kunsteducatie. Deze theorie vertalen we bovendien naar didactische benaderingswijzen.

Hoofdstuk 4 bouwt daarop voort, maar richt zich specifiek op de rol van de docent.

Hoofdstuk 5 tenslotte informeert over gewenste competenties van kunstdocenten en biedt overwegingen over het toetsen van cursisten.

Kunstfactor hoopt met deze korte Algemene Inleiding (potentiële) aanbieders van kunsteducatie te inspireren en aan te zetten tot nadenken over hun (nieuwe) aanbod. Daarmee hoopt Kunstfactor bij te dragen aan een hogere kwaliteit van kunsteducatie in Nederland, zowel bij Centra voor de Kunsten als bij het groeiende aantal particuliere aanbieders.

In hoofdstuk 7 beschrijven we de uitgangspunten van de Kaderopleiding Internationale Dans, Werelddans en Urban dansvormen: een verantwoording van de terminologie, wie er met de opleiding meedachten en schreven, en wat de functie van de inhoudelijke richtlijnen is.

In hoofdstuk 8 geven we aan wat het doel van de opleiding is, wie er tot de doelgroep behoren en welke competenties er nodig zijn om aan de kaderopleiding deel te nemen.

Hoofdstuk 9 behandelt de organisatie van de opleiding.

In hoofdstuk 10 gaan we in op de leerinhoud van de twee leerjaren, maar ook op de selectie van cursisten en de toetsing en beoordeling.

In hoofdstuk 11 staat de kwaliteitszorg centraal. Hierin beschrijven we hoe de opleiding geëvalueerd kan worden, hoe de profielen van de medewerkers van de opleiding eruit zien en wat de klachtenprocedure is.

Deel 1 algemeen deel

1. Verkenning

In dit hoofdstuk bekijken we in vogelvlucht wie de amateurkunstenaar is en welke actuele ontwikkelingen van belang zijn voor (potentiële) aanbieders van kunsteducatie.

1.1 Wie is die amateurkunstenaar?

Wie overweegt cursussen of workshops te organiseren, moet weten voor wie hij dat doet. Want dé amateurkunstenaar bestaat niet!

Uit de Monitor Amateurkunst die Kunstfactor jaarlijks publiceert, blijkt dat ruim zeven miljoen Nederlanders zich op de een of andere manier met actieve kunstparticipatie bezighouden. Zij

richten zich op een groot aantal verschillende kunstdisciplines, dat bovendien nog toeneemt (denk bijvoorbeeld aan nieuwe media).

De intensiteit waarmee amateurkunstenaars actief zijn, loopt sterk uiteen. Sommigen wijden zich jarenlang aan een kunstdiscipline. Anderen zijn het ene jaar actief op het toneel, maar gaan een jaar later met net zoveel enthousiasme schilderen.

Ook de ambitie waarmee amateurkunstenaars actief zijn, verschilt sterk. Sommigen zien hun activiteiten als een hobby, waarbij de sociale contacten minstens zo belangrijk zijn als de kunstdiscipline. Anderen willen excelleren, hun persoonlijke top halen en zich het liefst presenteren aan een publiek.

Inhoud en doelen van cursussen en workshops moeten passen bij de aanbieder, maar ook aansluiten bij de behoefte van deelnemers.

Bepaal zo helder mogelijk op welke doelgroep(en) uw cursusaanbod is gericht.

1.2 Welke aanbieders zijn actief?

De markt voor aanbieders van kunsteducatie is voortdurend in beweging.

Amateurkunstenaars kunnen op verschillende plaatsen terecht voor hun activiteiten.

Belangrijke aanbieders zijn Centra voor de Kunsten en muziekscholen. Ook buurt- en jeugdcentra bieden vaak verschillende vormen van kunsteducatie. Daarnaast bieden amateurkunstverenigingen vaak enige vorm van kunsteducatie, al dan niet in samenwerking met een centrum voor de kunsten of een zelfstandige kunstdocent.

Groeiend is het aantal particuliere aanbieders. Denk aan muziekdocenten of beeldende kunstenaars die hun praktijk uitbreiden met cursussen of workshops.

1.3 Actuele sociaal-culturele ontwikkelingen

Amateurkunstenaars maken deel uit van de samenleving, hebben hun invloed daarop, maar ondervinden zelf daarvan ook weer de invloeden. Aanbieders van kunsteducatie zullen daar rekening mee moeten houden.

Het rapport Toekomstverkenning Kunstbeoefening van het Sociaal en Cultureel Planbureau (A. van den Broek, 2010) noemt vijf sociaal-culturele ontwikkelingen die van belang zijn voor aanbieders van kunsteducatie:

- individualisering,
- informalisering,
- intensivering,
- internationalisering,
- informatisering.

Door deze ontwikkelingen vermindert de invloed van de traditionele cultuuruitingen. De groeiende deelname aan kunsteducatie van mensen met een niet-westerse achtergrond versterkt die ontwikkeling. Minstens zo belangrijk is de invloed van internet en digitale hulpmiddelen. Daardoor beschikken amateurkunstenaars over een onuitputtelijke bron van inspiratie. Bovendien brengen digitale hulpmiddelen amateurkunstenaars makkelijker in contact met geestverwanten waar ook ter wereld, waarmee zij hun kunstuitingen kunnen delen en bespreken. Dat geldt niet alleen voor nieuwe, digitale kunstvormen, maar ook voor traditionele kunstdisciplines. Via digitale communities en Youtube is het voor amateurkunstenaars erg gemakkelijk om beeldend werk, muziek, literatuur of dans te verspreiden en onderling te becommentariëren

Voor aanbieders van kunsteducatie is het de uitdaging om naast het al maar groeiende aanbod aan informatiebronnen en inspiratie voldoende meerwaarde te bieden aan cursisten.

1.4 Marktdenken

De hierboven geschetste sociaal-culturele ontwikkelingen betekenen een uitdaging voor aanbieders van kunsteducatie. Meer dan ooit zullen zij moeten nadenken over de inhoud en de kwaliteit van hun aanbod en de meerwaarde die zij cursisten kunnen bieden. Bovendien zullen zij de nodige flexibiliteit moeten ontwikkelen om op voortdurende veranderingen in de behoeften van cursisten te kunnen inspelen. Dat vraagt marktdenken en dus een ontwikkeling naar cultureel ondernemerschap.

Voor de breedte van de kunsteducatie kan dat positieve gevolgen hebben. Door actieve culturele ondernemers met gevoel van kansen, zal de diversiteit in het cursus- en workshopaanbod - offline en online -

Inventariseer het huidige aanbod in de omgeving; probeer vast te stellen welke behoeften er leven.

toenemen. Die diversiteit heeft niet alleen betrekking op nieuwe lesinhouden en lesvormen, maar ook op dagdelen waarin cursussen worden aangeboden en doelgroepen waarop het aanbod gericht is. Wat dat betreft liggen er nog volop mogelijkheden. Aanbod gericht op bijvoorbeeld kleuters, senioren, niet-Nederlandstaligen en mensen met een fysieke, verstandelijke of psychiatrische beperking bestaat wel, maar is nog schaars. Maar ook onder traditionele doelgroepen zal altijd vraag blijven bestaan naar kwalitatief goede kunsteducatie die voldoet aan de wensen van amateurkunstenaars.

2. Richtlijnen voor kaderopleidingen

2.1 Wat zijn kaderopleidingen?

Nederland telt talloze fotocclubs, schildersverenigingen, koren, schrijfgroepen, orkesten en theater- en dansgroepen die naar een voorstelling toewerken, een expositie willen inrichten of zich op andere wijze willen presenteren. Alle amateurkunstenaars die hierbij betrokken zijn, hebben een drijfveer om zich verder te ontwikkelen. Waar mogelijk doen zij dat onder leiding van een professionele kunstvakdocent, een afgestudeerde dirigent of een geschoold regisseur. Heel vaak echter werken amateurverenigingen onder leiding van een ervaren niet-professional. Denk bijvoorbeeld aan een amateurtheatergezelschap dat zijn meest ervaren speler vraagt de regie van een productie op zich te nemen.

De behoefte aan goed geschoold kader (dirigenten, regisseurs, dansleiders, begeleiders, etc.) voor amateurkunstverenigingen is groot. Tal van verenigingen en koepelorganisaties voor organiseren dan ook zogenaamde kaderopleidingen. Deze zijn bedoeld voor mensen die educatieve en artistieke processen van anderen willen begeleiden, maar geen kunstvakopleiding hebben gevolgd.

Kadertrainingen zijn voor enthousiaste kunstamateurs ook te beschouwen als een verdieping of zelfs een 'carrière­step' in hun kunst.

Overigens kan het ook gaan om (semi-)professionele kunstenaars, die in een bepaalde discipline excelleren, maar geen ervaring hebben met het overdragen van hun expertise aan anderen en daarvoor ook (nog) geen officiële kwalificatie hebben.

2.2 Doel van de richtlijnen

De kwaliteit van kaderopleidingen is een belangrijk aandachtspunt voor Kunstfactor. Ter ondersteuning en stimulans van potentiële aanbieders van kaderopleidingen publiceert Kunstfactor per kunstdiscipline inhoudelijke richtlijnen voor die opleidingen. Deze richtlijnen dienen er toe om potentiële aanbieders te stimuleren en te inspireren. Zij bieden handvatten voor het organiseren en samenstellen van doeltreffende en kwalitatief hoogwaardige kaderopleidingen.

2.3 Wat staat er in de richtlijnen?

In de richtlijnen wordt op hoofdpunten de inhoud en de organisatie van kaderopleidingen beschreven. Daarmee bieden zij houvast aan organisaties en docenten die werken aan de ontwikkeling van een kaderopleiding of dat overwegen.

Die disciplinegerichte richtlijnen voor kaderopleidingen verschillen op een aantal punten sterk van elkaar. Dat komt onder meer omdat kunstdisciplines sterk van

De inhoudelijke disciplinegerichte richtlijnen die Kunstfactor publiceert, verschillen inhoudelijk sterk van elkaar. Tip: lees ook eens de richtlijnen van een totaal andere discipline. Dat kan inspirerend werken.

elkaar verschillen in tradities en achtergrond, onder meer met betrekking tot de taken van een begeleider/trainer/dirigent/regisseur van een groep (amateur)kunstenaars. Logischerwijs beïnvloeden die verschillen de inhoud van de disciplinegerichte richtlijnen voor kaderopleidingen.

3. Visie op leren en kunsteducatie

Ervaring met (kunst)onderwijs is niet voldoende om zelf kunstonderwijs vorm te geven. Om een gedegen cursus of workshop te ontwikkelen is op z'n minst enige kennis nodig over didactiek, leerstijlen en lestheorieën. Dit hoofdstuk bespreekt aan aantal basisprincipes uit de onderwijskunde, waarbij we de theorie waar mogelijk vertalen naar de praktijk van de kunsteducatie.

3.1 Facetten van amateurkunst

In paragraaf 1.1 betoogden we dat dé amateurkunstenaar niet bestaat. In het verlengde daarvan beweren we nu dat dé kunsteducatie niet bestaat. Dat heeft alles te maken met de verschillende wijzen waarop amateurs met kunst bezig kunnen zijn. Die verschillende facetten van (amateur)kunst vloeien in de praktijk vaak in elkaar over, maar zijn desalniettemin helder van elkaar te onderscheiden.

In de (amateur)kunst zijn vier facetten te onderscheiden:

- de amateurkunstenaar als uitvoerder;
- de amateurkunstenaar als maker;
- de amateurkunstenaar als kijker;
- de amateurkunstenaar als criticus.

Niet iedere amateurmuzikant wil ook componeren, niet iedere fotograaf heeft belangstelling voor het werk van professionals en niet iedere danser wil nadenken over de betekenis van bewegingen.

Ontwikkelaars en uitvoerders van cursussen voor amateurs zullen zich bewust moeten zijn van deze vier mogelijke kanten van kunstbeleving. De keuze voor een of meer van deze facetten heeft invloed op de inhoud van een cursus.

3.2 Soorten van leren

Waarom willen wij leren? Waarom willen amateurkunstenaars iets leren? Voor aanbieders van kunsteducatie is nuttig om bij deze vragen stil te staan.

Het motief voor regulier onderwijs is eenvoudig. Daarom heeft dit zogenaamde formele leren over het algemeen een duidelijke structuur en een helder doel: binnen gestructureerde grenzen (in tijd en omgeving) draagt een leraar bewust en systematisch kennis, vaardigheden en attitude over. Formeel leren leidt in de regel tot erkende diploma's en kwalificaties met een maatschappelijke waarde.

Tegenover het formele leren staat het buitenschoolse leren. Onderwijskundigen onderscheiden twee hoofdvormen: het non-formele en het informele leren.

Het non-formeel leren is, net als het formele leren, intentioneel en systematisch. Anders gezegd: deze onderwijsvorm heeft een concreet doel, bijvoorbeeld gitaar leren

Buitenschoolse kunsteducatie kent geen verplichtende aspecten. Deelnemers hebben daarvoor een intrinsieke drijfveer. Reden te meer om rekening te houden met hun behoeften.

spelen of leren volleyballen. Deze onderwijsvorm leidt in tegenstelling tot het formele leren niet tot een kwalificatie of een diploma met maatschappelijke waarde.

Datzelfde geldt voor het informele leren. Dat kent zelfs geen structuur, maar gebeurt spontaan, in een context zonder onderwijsdoelinden. Dat neemt niet weg dat deze manier van leren erg belangrijk kan zijn, juist in de amateurkunst. Voorbeelden? Denk aan hangjongeren die elkaar coole hiphop-moves leren. Of aan amateurschrijvers die elkaars werk beoordelen. Of aan muziekbandjes die zich door andere bandjes laten inspireren om een clip op Youtube te publiceren.

Bij het non- en informele leren zijn de doelen minder scherp definieerbaar dan bij het formele leren. Vaak zijn die doelen veel persoonlijker; 'Ik wil dat gewoon kunnen', 'Mijn vrienden zijn hier ook mee bezig', 'Ik wil kijken hoe ver ik kan komen'. Hierbij is dus sprake van een intrinsieke drijfveer.

In de kunsteducatie spelen zowel non-formeel leren als informeel leren een rol. Cursussen bij Centra voor de Kunsten of andere aanbieders hebben immers vaak een concreet doel; een techniek leren gebruiken of een instrument leren bespelen. Maar vrijwel altijd hebben die cursussen ook een informeel aspect, omdat cursisten in de wandelgangen voor of na een les met elkaar praten, elkaars werk bespreken, tips uitwisselen of samen gaan spelen. Aanbieders van kunsteducatie spelen dus ook een facilitaire rol; zij brengen cursisten met dezelfde belangstelling met elkaar in contact.

Als instellingen voor non-formeel leren hebben Centra voor de Kunsten, particuliere aanbieders en verenigingen een grote mate van vrijheid om het educatief aanbod in te richten en de educatieve activiteiten vorm te geven. Slimme aanbieders houden rekening met de doelen en drijfveren van potentiële deelnemers.

3.3 Leertheorie: het constructivisme

Hoewel buitenschoolse kunsteducatie tot het non-formele of informele onderwijs behoort, zijn ook daarop formele pedagogische theorieën van toepassing. Voor aanbieders van kunsteducatie is het nuttig om enige kennis van belangrijke leertheorieën te hebben. Immers, docenten kunnen kennis en vaardigheden op verschillende manieren overdragen. Voor een optimaal resultaat daarvan is het goed om na te denken over de eigen aanpak en kennis te nemen van alternatieven daarvoor.

Enige kennis van leertheorie en leerstijlen inspireert aanbieders van kunsteducatie om na te denken over hun eigen programma en werkwijze.

In de loop van de tijd hebben pedagogen en onderwijskundigen verschillende leertheorieën ontwikkeld. De onderwijsgeschiedenis laat zien dat in verschillende tijden en in verschillende onderwijstypen verschillende leertheorieën in zwang waren. Het is niet onlogisch dat die veranderingen verband houden met ontwikkelingen in de samenleving. Grotere zelfstandigheid van leerlingen en grotere betrokkenheid van leerlingen bij het onderwijsprogramma hebben bijvoorbeeld invloed op actuele leertheorieën.

Op dit moment is in de onderwijswereld 'het Nieuwe leren', ook wel 'Authentiek leren' genoemd, een belangrijke stroming. Deze stroming is ontstaan uit zogenaamde constructivistische opvattingen over leerprocessen. We gaan hier wat dieper op het 'Authentiek leren' in, omdat deze leertheorie goed toepasbaar is in de kunsteducatie.

De constructivistische benadering benadrukt dat leren een actief, constructief proces is; leren is het koppelen van nieuwe informatie aan bestaande voorkennis. Bovendien vindt volgens het constructivisme het leren altijd plaats in een sociale context, in interactie met mensen. Onderlinge communicatie is dus een belangrijk aspect van deze leertheorie.

De didactiek (de leer van het onderwijzen) binnen het constructivisme kent vier uitgangspunten, die stuk voor stuk ook voor kunsteducatie van belang kunnen zijn:

- Het onderwijs beperkt zich niet tot het overdragen van door de docent voorgestructureerde leerstof, maar streeft naar een productieve leeromgeving, met gevarieerde opdrachten en globale richtlijnen. Deze bieden cursisten ruimte voor eigen initiatief en exploratie.
- Het onderwijs is inhoudelijk georiënteerd op de leefwereld van de cursisten en hun voorkennis. Het schenkt aandacht aan de eigen interesses en behoeften van cursisten.
- Het onderwijs is waar mogelijk afgeleid van activiteiten van professionals in de samenleving. (N.B. Het begrip 'authentiek' slaat dus niet alleen op de persoonlijke inbreng en motivatie van de cursist, maar ook op het levensechte karakter van de leertaken).
- Authentieke leersituaties kenmerken zich door onderlinge communicatie en samenwerking tussen cursisten, zoals het uitvoeren van groepstaken, onderling overleg en discussie, standpunten bepalen en presenteren en eventueel ook onderlinge beoordeling.

Meer informatie over authentiek leren is te vinden in de publicatie van F. Haanstra De Hollandse Schoolkunst: mogelijkheden en beperkingen van de authentieke kunsteducatie, in 2001 uitgegeven door Cultuurnetwerk Nederland.

Voor aanbieders van kunsteducatie is het de uitdaging om deze uitgangspunten te gebruiken bij het samenstellen van een onderwijsprogramma.

Een ander hulpmiddel voor aanbieders van kunsteducatie zijn de leerprocessen die J. Lowyck en N. Verloop beschreven in *Onderwijskunde: een kennisbasis voor professionals* (2003, Wolters-Noordhoff).

Zij onderscheiden:

- Leren als een constructief proces: Mensen zijn geen passieve ontvangers van informatie, maar bouwen zelf hun kennis en vaardigheden op. Dit gebeurt in samenhang met aanwezige voorkennis en vaardigheden, verwachtingen en behoeften. Het interpreteren en verwerken is een actief proces.
- Leren als een cumulatief proces: Leren is een cumulatief proces. Het leerproces bouwt voort op eerder verworven kennis en vaardigheden.
- Leren in samenhang: Leren in samenhang maakt kennis en vaardigheden betekenisvoller en vergroot de kans op beklijven.
- Leren gericht op wendbaar gebruik: Kennis wordt toepasbaar in nieuwe situaties als de cursist al tijdens het leerproces nieuwe kennis creatief leert toepassen.
- Leren als een sociaal proces: Kennis
- Leren is reflecteren: Leren en reflecteren zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Doel van het

Binnen de onderwijskunde zijn naast de constructivistische leertheorie nog twee grote stromingen bekend: de behavioristische leertheorie en de cognitieve leertheorie. Hoewel die minder goed toepasbaar lijken in de kunsteducatie, kan het natuurlijk nooit kwaad om daar enig inzicht in te verwerven.

aar ook gespi

reflecteren is het vergroten van begrip en inzicht, ook in het werk van anderen.

Al deze leerprocessen kunnen in de kunsteducatie een rol spelen.

3.4 Leerstijlen

De ene cursist is de andere niet. Binnen een ogenschijnlijk homogene groep cursisten kunnen grote verschillen bestaan in houding en karakter. Die persoonlijke verschillen uiteten zich ook in verschillende leerstijlen. Die leerstijlen spelen uiteraard ook binnen de kunsteducatie een rol.

Een belangrijke theoreticus op het gebied van leerstijlen is de Amerikaanse pedagoog David Kolb. Hij ontwikkelde een zogenaamde leercyclus waarin vier leerstijlen op elkaar inhaken:

- concreet ervaren - doen en ervaren
- reflectief observeren - voelen, kijken, luisteren
- abstract conceptualiseren - kijken, luisteren, denken
- actief experimenteren - denken en doen

Niet iedere cursist is even sterk op elk van die vier gebieden. Sommige mensen nemen informatie het best op door middel van concrete ervaringen (voelen, aanraken, vasthouden, zien en horen), terwijl anderen meer abstract omgaan met informatie (door middel van mentale en visuele conceptualisering).

Voor het verwerken van informatie geldt iets dergelijks: sommige mensen verwerken informatie het best door er actief mee te experimenteren, terwijl anderen informatie verwerken door observatie en daarover nadenken.

Volgens Kolb dienen voor optimale leerprestaties de vier genoemde gedragingen (ervaren, observeren, nadenken, experimenteren) samen te gaan. Hoewel iedere cursist zijn voorkeursleerstijl heeft, zal hij, om een 'complete leerling' te worden, zich in alle vaardigheden moeten bekwamen en deze moeten combineren.

De vier leerstijlen zijn ook voor kunsteducatie van belang. Voor optimale overdracht van kennis en vaardigheden is variatie in oefeningen en opdrachten nodig. Idealer spreekt een programma op z'n tijd elk van de vier verschillende leerstijlen aan.

3.5 Methodisch didactische benaderingswijzen

De vier verschillende leerstijlen - en de vier facetten van de amateurkunstenaar - vragen verschillende didactische benaderingswijzen.

In *Dans in Samenhang: een flexibele methodiek*, een uitgave van De Kunstconnectie, beschrijft Vera Bergman die voor dans. Haar omschrijvingen zijn echter ook toepasbaar voor andere kunstdisciplines.

Bergman omschrijft vier benaderingswijzen, gericht op de uitvoerder, de maker, de kijker en de criticus in de amateurkunstenaar:

- De techniekgerichte benadering: daarbij gaat het om de ontwikkeling van het vakmanschap en de beheersing van technische vaardigheden.
- De reproductiegerichte benadering: hier gaat het om de overdracht van bestaand repertoire of het nabootsten van voorbeelden.
- De expressief/creatieve benadering: de nadruk ligt op het ontwikkelen van een eigen idioom, het vermogen zichzelf uit te drukken in kunst en het uitdrukking

geven aan gevoelens en ervaringen. Hieronder wordt ook het eigen makerschap verstaan.

- De receptief/theoretische benadering: het accent ligt op de ontwikkeling van kennis, inzicht en attitudes. Die vindt vooral plaats door het reflecteren op zowel het eigen kunstwerk, als dat van anderen, en het plaatsen daarvan in een bredere maatschappelijke context.

4. De invulling van het docentschap

In iedere educatieve omgeving speelt de docent een leidende, sturende en/of coachende rol ten opzichte van cursisten. De precieze rol die hij speelt, kan van geval tot geval sterk verschillen. Voor aanbieders van kunsteducatie is het goed om zich bewust te zijn van de hieronder genoemde vier mogelijke rollen die een docent kan spelen. De keuze voor een van die rollen hangt onder meer af van de doelgroep, het leerdoel, de onderwijsvorm (individueel of groepsgewijs) en de kunstdiscipline. Aanbieders van kaderopleidingen kiezen zelf voor welke cursussen welk type docent gewenst is.

4.1 Meester-gezel

De meester-gezelrelatie is zo oud als de mensheid en één van de meest beproefde onderwijsvormen. Hoogeveen e.a. omschrijven in *Onderwijsvormen in het kunstonderwijs, Vijf benaderingen* (Utrecht: HKU, 2004) deze vorm als volgt: 'De leerling komt werken in de werkplaats van de meester en levert zijn arbeid in ruil voor inwijding in alle aspecten van het beroep. De meester zet de leerling aan het werk en becommentarieert zo nodig uitvoering en opbrengst. Hiaten in kennis en vaardigheden kan hij gericht aanvullen. De leerling werkt in de nabijheid van de meester en kan zo als het ware de kunst ook afkijken. Er is gelegenheid om alle kanten van de beroepsuitoefening onder de knie te krijgen: kennis en vaardigheden, gebruiken, mores, etcetera.' (p.8). Kenmerkend voor de meester-gezelrelatie is de praktijkgerichtheid. Het ontbreekt vaak aan expliciete instructie; overdracht van kennis en vaardigheden vindt indirect plaats door het observeren en meelopen met de 'meester'.

4.2 Docent-leerling

Het cursorisch onderwijs, dat gekenmerkt wordt door docentgestuurde werkvormen, kennen we uit het formele onderwijs. Hierbij verloopt het onderwijs volgens een van tevoren opgesteld leerplan, waarbij sprake is van een lineaire opbouw; beginnen bij A en eindigen bij Z. De docent formuleert doelstellingen en bepaalt in welke volgorde de leerstof wordt aangeboden.

De leraar stuurt het leerproces door de keuze van de inhoud en de volgorde van de leerstof, door het leertempo aan te geven en door de juiste uitvoering van leertaken te controleren. Hoewel cursorisch onderwijs verschillende varianten kent en er soms sprake is van eigen inbreng van leerlingen, beslist de docent. De relatie tussen docent en leerling is hiërarchisch.

4.3 De docent als coach

Doordat mensen steeds meer zelf willen bepalen wat zij willen leren en op welke wijze, verschuift de rol van de docenten. Van overdragers van kennis, inzichten en vaardigheden worden zij begeleiders; zij coachen hun cursisten. Dit leidt alleen tot succes als cursisten een actieve houding aannemen en de docent een coachende, begeleidende rol vervult.

4.4 Peer education

Nieuwe kunstdisciplines of nieuwe stijlen binnen bestaande kunstdisciplines komen vooral voort uit de jongerencultuur. Een gevolg daarvan is dat bestaande docenten onvoldoende expertise hebben op het gebied van nieuwe disciplines of stijlen. Aanbieders van

kunsteducatie kunnen dit ondervangen door gebruik te maken van zogenaamde peer education. Hierbij worden kennis, ervaring en motivatie overgebracht door leeftijdgenoten en/of mensen met dezelfde achtergrond als de doelgroep. Soms dragen peers daarbij niet alleen kennis, maar ook een levensstijl over.

Veel jongeren hebben veel waardering voor peer education, omdat zij zich goed kunnen identificeren met een leeftijdgenoot die tevens expert is. Die waardering is echter nog geen garantie voor kwaliteit. Samenwerking met of begeleiding door een ervaren docent kan het rendement van een peer educators belangrijk vergroten.

5. Bekwaamheden

Iedere aanbieder van kunsteducatie streeft kwaliteit na. Dat begint met het inschakelen van competente docenten. Bovendien zullen aanbieders op z'n minst dienen na te denken over de gewenste eindtermen van hun cursussen.

5.1 Competenties van de docent

Onder competenties verstaan we de kennis, het inzicht en de vaardigheden om in concrete situaties de beoogde doelen te bereiken.

Veel docenten in de kunsteducatie hebben een HBO-opleiding gevolgd. De competenties waarover een beginnende kunstvakdocent moet beschikken zijn vastgelegd door de HBO-Raad (Opleidingsprofiel Docent Kunstvak, 2004, www.hbo-raad.nl).

5.2 De cursisten: competenties, toetsen en examens

Aanbieders van kunsteducatie hebben een grote mate van vrijheid om het eigen educatief aanbod in te richten en educatieve activiteiten vorm te geven. Dat geldt ook voor eventuele eindtermen of competenties die men aan bepaalde opleidingen verbindt. Aanbieders zullen moeten beslissen of, en zo ja, hoe zij willen toetsen of de leerdoelen zijn behaald. Dat kan op verschillende manieren:

Testlessen zijn beoordelingslessen waarbij de docent de vooruitgang van elke cursist beoordeelt.

Het rapport is een schriftelijke weergave van de vorderingen van de leerling dat ook inzet, motivatie en attitude beoordeelt. Voor de beoordeling wordt vaak de driedeling M(atig), V(oldoende), of G(oed) gebruikt.

Examens toetsen de praktische vaardigheden en de inhoudelijke kennis van cursisten.

Voor het toetsen van cursisten bestaan geen centrale regels. Daarom een aantal aanbevelingen:

- Rapporten, examens en testlessen zijn over het algemeen alleen van toepassing op kinderen, pubers en adolescenten;
- Het is belangrijk om in de beoordeling het instapniveau van de leerling mee te nemen naast het algemeen/gemiddelde niveau van een groep;
- Testlessen en examens zijn met name relevant wanneer het gaat om talentontwikkeling en het bevorderen van doorstroming naar vakopleidingen;
- Rapporten zijn een mogelijkheid om een cursist en diens ouders feedback te geven. 10-minutengesprekken bieden de mogelijkheid om met het kind en de ouders de individuele vorderingen door te spreken. Rapporten moeten een dusdanige ontwikkelingsgerichte insteek hebben dat zowel goede leerlingen als zwakkere leerlingen zich gestimuleerd voelen.

In sommige, maar lang niet alle richtlijnen die Kunstfactor voor kaderopleidingen heeft opgesteld, zijn competenties of eindtermen voor cursisten en soms ook exameneisen en wijzen van toetsen beschreven.

Het staat aanbieders vrij om daar gebruik van te maken of juist van af te wijken. Aanbieders die kiezen voor een competentiegerichte aanpak, doen er goed aan die competenties - ongeacht welke dat zijn - terug te laten komen in de evaluaties.

6. Legitimering

Alle door kunstfactor gepubliceerde richtlijnen komen tot stand in overleg met deskundigen en andere betrokkenen uit het veld van de amateurkunst en de kunsteducatie. In de verschillende richtlijnen worden deze personen vermeld.

De richtlijnen worden vastgesteld door het bestuur van Kunstfactor en openbaar gemaakt op de website van Kunstfactor, zodat belangstellenden er gebruik van kunnen maken.

Referenties

Beraadsgroep Vorming (2003). Manifest over het belang van non-formele educatie. Rotterdam

Bergman, V. (2003). Dans in Samenhang: Een flexibele methodiek. Utrecht: De Kunstconnectie

Broek, A. van den (2010). Toekomstverkenning kunstbeoefening. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Haanstra, F. (2001). De Hollandse Schoolkunst: mogelijkheden en beperkingen van de authentieke kunsteducatie. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland

Hoogeveen K, Oosterhuis P, Oostwoud Wijdenes P. , Visch, E. (2004). Onderwijsvormen in het kunstonderwijs, Vijf benaderingen. Utrecht: HKU

Lowyck, J, Verloop, N. (2003) Onderwijskunde: een kennisbasis voor professionals. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Mooijman, G.J.E. en Tillema, H. (2002). Strategisch opleiden en leren in organisaties. Groningen: Stenfert Kroese

Vodsgaard, H.J., artikel in het kader van het multilaterale Grundtvigproject, Learning Outcome of Amateur Culture (LOAC) (2011). National Associations of Cultural Councils in Denmark, Copenhagen.

Deel 2 Inhoudelijk deel

7. Uitgangspunten

7.1 Internationale Dans, Werelddans en Urban dansvormen

Onder Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen verstaan we in deze richtlijnen al die dansvormen die cultuurgebonden zijn en gebaseerd zijn op sociale en traditionele dansvormen. De naam van de opleiding is veranderd van Kaderopleiding Internationale Dans/Werelddans in Kaderopleiding Internationale Dans, Werelddans en Urban dansvormen. Ook dansvormen die zijn ontstaan vanuit een groeps cultuur in de hedendaagse culturele context vallen hier uitdrukkelijk onder, zoals hiphop. In deze inhoudelijke richtlijnen wordt met het begrip ‘dansvorm’ alleen die dans bedoeld die behoort tot de Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen. Behalve de bovengenoemde dansvormen behoren daartoe ook onder meer Afrikaanse en Indiase dansvormen, evenals andere werelddansvormen als tango, salsa of flamencodans.

7.2 Initiatief en verantwoording

Deze inhoudelijke richtlijnen voor de kaderopleiding Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen zijn opgezet volgens het Format Raamleerplannen Amateurkunst.

Signalen uit de internationale dans-, werelddans- en urban danswereld

Regelmatig komen er signalen uit de internationale dans-, werelddans en urban danswereld dat er behoefte is aan goed opgeleide cursusleiders dans voor centra voor de kunsten en scholen voor Internationale dans,

Werelddans of Urban dansvormen. Uit evaluaties van de opleidingen van voorgaande jaren en uit bijeenkomsten met klantgroepen en veldcommissies blijkt dat bovengenoemde danswerelden de kaderopleiding noodzakelijk vinden

Heel veel andere opleidingen die je doet zijn gericht op dansmateriaal, pasjes leren, dansjes doen, maar daar was ik niet naar op zoek. Ik wilde leren hoe ik les kon geven, hoe ik een betere docent kon worden.

Birgitta Jansen, cursist kaderopleiding Internationale dans/Werelddans

voor de kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkeling van de sector; goed opgeleide lesgevers in deze dansvormen zorgen voor betere lessen, en meer gekwalificeerde lesgevers kunnen meer amateurdansers bedienen.

Nieuwe accenten in de kaderopleiding

De in 2012 vernieuwde en geactualiseerde richtlijnen voor de kaderopleiding blijven zich richten op gevorderde amateurdansers die les willen geven in hun dansspecialisatie.

Nieuwe accenten zijn:

1. De opleiding richt zich naast de gevorderde amateurdans ook op (niet-) gediplomeerde dansdocenten Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen die hun pedagogische en didactische werkwijzen willen uitbreiden of verstevigen.
2. De cursist krijgt de mogelijkheid zijn eigen specialisatie in te brengen en kan worden geschoold in het lesgeven in die dansspecialisatie. Daarmee kan een breed palet aan specialisaties aanwezig zijn binnen een curriculum.
3. Het leren lesgeven staat centraal in deze opleiding. Dat betekent dat het ontwikkelen en bijhouden van de eigen dansvaardigheid vooral buiten de opleidingsuren plaatsvindt. Dit vergt discipline en zelfstudie van de studenten.

4. De cursusopzet is op onderdelen modulair en dus ook te volgen door studenten die niet de gehele opleiding volgen. De samenstelling van de groep kan hierdoor variëren. Dit vergt aandacht van de docenten.

7.3 Ontwikkelproces en klankbordgroep

Een klankbordgroep en veldcommissie (zie Bijlage 1) met deskundigen uit de wereld van de Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen en adviseurs op verschillende terreinen zijn geconsulteerd gedurende de ontwikkeling van deze inhoudelijke richtlijnen. De adviezen van deze deskundigen zijn verwerkt.

7.4 Uitvoering van de opleiding

Kunstfactor is ontwikkelaar van de inhoudelijke richtlijnen van de kaderopleiding Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen. De concrete uitvoering van de opleiding wordt door andere organisaties gedaan, bijvoorbeeld door provinciale centra voor amateurkunst en centra voor wereldcultuur, centra voor de kunsten of dansscholen of-opleidingen.

7.5 Functie van de inhoudelijke richtlijnen

Deze richtlijnen vormen de leidraad voor het ontwikkelen van het opleidingsplan voor de kaderopleiding cursusleider Internationale Dans, Werelddans en Urban dansvormen.

Het document is bestemd voor:

- de cursusleiding die het opleidingswerkplan ontwikkelt en vormgeeft;
- de docenten die aan de opleiding lesgeven of anderszins betrokken zijn;
- de externe deskundigen die betrokken zijn bij de beoordeling van de deelnemers en de evaluatie van de opleiding.

De inhoudelijke richtlijnen beschrijven de hoofdlijnen van de opleiding.

Het opleidingswerkplan dat door de uitvoerende organisatie zelf wordt gemaakt beschrijft de uitwerking daarvan, per opleiding.

De Kaderopleiding Internationale dans/ Werelddans is één van de parels in de strijd die geleverd wordt om de amateurkunst in de Nederlandse samenleving een volwassen positie te geven.
Ocker van Munster (directeur SKVR)

7.6 Samenvatting

Kunstfactor wil als ontwikkelaar van de inhoudelijke richtlijnen ten behoeve van de kaderopleiding Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen een goede scholing bieden aan toekomstige lesgevers in het werkveld van de Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen. De cursist wordt geschoold en getraind in lesgeven in zijn dansspecialisatie. Hij of zij wordt uitgedaagd de kennis, vaardigheden en attitude met betrekking tot Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen te verbreden en te verdiepen. Daarmee is de amateurdanser en –danseres gebaat: hem of haar worden kwalitatief goede lessen geboden.

Daarnaast spoort de kaderopleiding de cursist aan te zoeken naar nieuwe vormen en middelen om dans bij een nog breder publiek een plek te geven. Op deze wijze draagt de kaderopleiding Internationale Dans, Werelddans en Urban dansvormen ook bij aan de verbreding en de kwaliteitsontwikkeling van de beoefening van dans.

8. Doel van de opleiding

8.1 Doel

De opleiding leidt gevorderde amateurdansers en – niet - gediplomeerde dansdocenten op die de ambitie hebben om les te geven in een cultuurgebonden dansstijl, of die hun pedagogisch en didactisch niveau in deze dansstijl willen uitbreiden en verdiepen. Doel is per opleiding 15 tot 20 cursisten op te leiden tot cursusleider dans in de dansspecialisatie. Na het volgen van de opleiding is de cursusleider in staat om aan amateurdansers vanuit zijn of haar passie voor dansen op goed pedagogisch en didactisch niveau les te geven in de eigen dansspecialisatie, zoals Bulgaars, Oriëntaals, Turks, Flamenco, Indiaas of Breakdance.

De opleiding voorziet vooral in vakken die te maken hebben met het leren lesgeven, zoals vakdidactiek, algemene danstraining, hospiteren, onderlinge uitwisseling en stage. Ineke Top, coördinator kaderopleiding SKVR (2004-2006).

8.2 Doelgroep

De cursist is een ambitieuze, gevorderde amateurdanser of een dansleider Internationale Dans, Werelddans of Urban dansvorm die:

- aangetoond heeft talent en een gevorderd dansniveau te hebben binnen één van de dansstijlen van de Internationale dans, Werelddans of Urban dansvormen;
- een duidelijke motivatie en aanleg heeft voor het (bege-)leiden van amateurdansgroepen;
- de ambitie heeft zich te ontwikkelen en zijn of haar visie op dans en het geven van dansles te verbreden.

Kenmerkend voor amateurkunst is dat de kunst beoefend wordt vanuit een intrinsieke motivatie, de amateur is een 'liefhebber'. Veel amateurkunstenaars streven ernaar hun kunst op een zo hoog mogelijk niveau te beoefenen. Het begrip amateurkunst zegt niets over de kwaliteit van de kunst: deze kan van zeer hoog niveau zijn.

Uit: Waarderingkader voor de middenkaderopleidingen in de amateurkunst (2004)

8.3 Competenties

Een dansles vatten we in deze opleiding op als een creatief proces, waaraan de cursusleider dans leiding geeft. Een competentie is een integraal geheel aan vakkennis, houding en vaardigheden op het terrein van lesgeven in dans en leidinggeven aan dit creatieve proces. Het gaat om reflectieve, vaktechnische, maatschappelijke, artistieke en lesgevers competenties. Hieronder beschreven competenties geven, doelen op langere termijn aan. De competenties zijn als volgt geformuleerd.

Bij het begeleiden van het creatieve proces heeft de cursusleider dans de volgende vier eigenschappen nodig: 1) die van uitvoerder, 2) maker, 3) kijker en 4) criticus.

De afgestudeerde lesgever van de opleiding Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen:

- kan in zijn eigen dansspecialisatie (een dansvorm binnen Internationale dans, Werelddans of Urban dansvormen) lesgeven aan amateurdansers;
- danst zelf op een niveau dat inspirerend en stimulerend is voor amateurdansers;
- kan reflecteren op de eigen manier van lesgeven;
- kan verschillende lesstijlen en didactieken toepassen naar gelang de doelgroep daarom vraagt, en motiveren waarom hiervoor is gekozen;
- kan goed communiceren, zowel met groepen als met individuen;
- kent de context van dans in het algemeen en van zijn dansspecialisatie in het bijzonder; kent de achtergronden en betekenis hiervan;
- kan leerprocessen - in dans - in gang zetten en begeleiden;
- kan, in het kader van dansles aan amateurdansers, creatieve processen in gangzetten, een choreografie maken en begeleiden;
- kan nieuwe doelgroepen opzoeken en stimuleren tot dans;
- kan zowel kortdurende projecten als langere reeksen van lessen verzorgen;
- kan een cursusaanbod ontwikkelen dat rekening houdt met wensen en mogelijke beperkingen van potentiële cursisten;
- kan inspelen op de vraag en beschikt over toereikend en geschikt repertoire.

Als je deze opleiding gaat doen, moet je het echt leuk vinden aan mensen jouw passie over te brengen.

Andrea van Bronkorst, cursist kaderopleiding Internationale dans/Werelddans (2004-2006)

Gedurende de opleiding wordt in kaart gebracht op welke manier en op welk moment kennis, houding en vaardigheden worden getoetst en welke competenties centraal staan. Het opleidingsplan dat per opleiding gemaakt wordt, beschrijft de toetsmomenten.

8.4 Visie op dansles in Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen

Dans is een levende kunstdiscipline. Iedere dansbeweging ontstaat op het moment van uitvoering. Ieder moment legt de danser er zijn eigenheid in. Dans is letterlijk en figuurlijk continu in beweging.

Werelddans, Internationale dans en Urban dansvormen zijn in eerste instantie dansen die gebonden zijn aan codes en worden in hun meest herkenbare vorm overgedragen. Tegelijk is er in alle vormen van Internationale dans, Werelddans en Urban dans een voortdurende ontwikkeling te bespeuren.

Internationale dans is een verzamelnaam voor volksdans die gebaseerd is op etnische muziek van diverse landen.

Het begrip **Werelddans** wordt gebruikt voor dansen die uit een bepaald werelddeel komen, zoals Latijns-Amerikaanse dans.

Het is van belang dat cursusleiders de eigen dansspecialisatie in de oorspronkelijke vorm kennen en kunnen overdragen. De cursusleider gaat uit van de context waarin het over te dragen dansmateriaal is ontstaan en in welke het overgedragen wordt. Daarnaast

Urban dance omvat dansstijlen als Hiphop, House, Dancehall en Reggeaton. Hiphop ontstond in de jaren '70, samen met deze nieuwe muziek ontstond een lifestyle waarbij dansen een grote rol speelde. De vier Hiphop-bouwstenen: rap, scratching, graffiti en breakdance ontstonden in de straten van de arme wijk The Bronx in New York. Hiphop is verworpen tot een verzamelnaam van dansstijlen als o.m. Streetdance, New Style, House, Poppin', Lockin', Tuttin' en

stimuleert de opleiding de cursusleider tot een gevoelige en alerte houding voor de ontwikkelingen binnen de eigen dansvorm.

Het is belangrijk dat:

- de cursusleider deze ontwikkelingen herkent, kan plaatsen en kan integreren binnen de danslessen;
- de cursusleider ruimte geeft voor eigen inbreng van de amateurdanser;
- de cursusleider zichzelf ook die ruimte geeft.

Door ruimte te bieden voor aanpassingen krijgt de amateurdanser de kans zich te ontwikkelen, zowel in danstaal als in zeggingskracht. Dit vraagt van de cursusleider een creatieve, open en flexibele houding ten aanzien van zijn dansspecialisatie en het lesgeven.

Dansvaardigheid in de eigen dansspecialisatie

De ontwikkeling van dansvaardigheid in de eigen dansspecialisatie vindt vooral buiten de opleiding plaats. De opleiding bepaalt in globale zin de leerlijn. De uitvoering ervan gebeurt in de lessen die de cursist buiten de opleiding volgt in de eigen dansspecialisatie.

Omgaan met groepen

De opleiding besteedt op verschillende manieren aandacht aan leren omgaan met groepen, het hanteren van groepsprocessen en het ontwikkelen van leiderschapsstijlen. De opleiding sluit hier aan bij het niveau van de cursisten. De stages en oefensituaties binnen de opleiding bieden de mogelijkheid hiermee te oefenen.

Creativiteit

Ontwikkelen van creativiteit is met name gericht op het aansluiten bij nieuwe en veranderende situaties, zoals vernieuwingen binnen het eigen danswerk, het creëren van nieuwe danssituaties, het ontwikkelen van eigen dansmateriaal en het - flexibel - ingaan op verschillen bij leerlingen.

9. Organisatie van de opleiding

9.1 Uitvoering en toezicht

De organiserende instelling die de opleiding uitvoert, is verantwoordelijk voor de organisatie, inrichting en kwaliteit van de opleiding.

De opleiding kan worden georganiseerd door rechtspersonen die voldoen aan de in de inhoudelijke richtlijnen gestelde voorwaarden van de Kamer van Koophandel. In aanmerking komen bijvoorbeeld Centra voor de Kunsten, Provinciale Centra voor Amateurkunst, opleidingsinstituten voor (deeltijd)volwassenenonderwijs, cursusinstellingen, dans- en balletscholen en dergelijke.

9.2 Studieduur

De opleiding:

- behelst in totaal 305 studie-uren, verdeeld over bijvoorbeeld twee jaar. Bijvoorbeeld uitgaande van 14 uur per maand, uitgezonderd de maanden juli en augustus;
- 280 uren zijn gereserveerd voor contacturen en modules (exclusief zelfstudie) en 25 uren voor hospiteren en stage;
- de contacturen vinden plaats op vooraf vastgestelde dagen, die worden ingevuld door de instelling die de opleiding geeft;
- het is aan te raden dat de cursist voor zelfstudie (inclusief het bijhouden van de eigen dansdiscipline) gemiddeld 4 uur per week reserveert;
- de stages, zelfstudie-uren, lessen in de eigen dansspecialisatie en vrije ruimte plant de cursist zelf.

9.3 Lesmateriaal, cursusopbouw en stages

Tijdens de contacturen vinden zowel praktische als theoretische cursusonderdelen plaats:

- het lesmateriaal wordt verstrekt door de opleiding en/of door afzonderlijke docenten;
- er is schriftelijk, (audio)visueel en ICT-materiaal;
- de cursus kan voor een deel opgebouwd zijn uit modules;
- leerstof wordt of speciaal voor de kaderopleiding ontwikkeld of uit andere cursusleider/dansdocent/trainer opleidingen overgenomen;
- de cursist zoekt zelf een stageplaats in het amateursdanssonderveld en de opleiding biedt daarbij ondersteuning;
- de opleiding zoekt samenwerking met dansorganisaties waar de cursist goede en voldoende begeleiding krijgt in lessen en stages.

9.4 Cursusleiding, docenten, deskundigen en andere begeleiders

De opleiding kent inhoudelijke en organisatorische opleidingscoördinatie, docenten, stagebegeleiders en coaches. De opleidingscoördinator(en) organiseert de opleiding en geeft inhoudelijke sturing aan het gehele opleidingstraject. Verschillende onderdelen en/of modules van de cursus worden verzorgd door verschillende docenten. Wanneer de cursist een specialisatie inbrengt waarover geen deskundigheid aanwezig is binnen de opleiding wordt hiervoor een externe deskundige aangetrokken. De cursist kan een (externe) coach

kiezen die hem persoonlijk begeleidt tijdens de opleiding. Van de ontwikkeling van de cursist wordt met het bijhouden van een portfolio een totaal overzicht gecreëerd.

Bijlage 2 geeft een omschrijving van de functies en taken van de verschillende betrokkenen bij het opleidingstraject.

Om de kwaliteit en diversiteit van de opleiding optimaal te garanderen is het noodzakelijk dat de cursisten met meerdere docenten werken. Het team bestaat uit een opleidingscoördinator die inhoudelijk verantwoordelijk is en een vaste kern van dansdocenten uit verschillende dansdisciplines, waarvan er één deskundig is op het gebied van methodiek en didactiek. Zo nodig kan volstaan worden met drie docenten.

Het verdient aanbeveling dat het team voor de overige vakken wordt aangevuld met docenten met diverse achtergronden en kennis van stijlen. Doel hiervan is te laten zien dat er veel verschillende manieren zijn om les te geven in Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen. Daarnaast kunnen de cursisten op deze manier met de visies van verschillende gastdocenten kennismaken. Dit kan ook door het volgen van workshops of modules buiten de opleiding of door deze gastdocenten in de reguliere opleiding een plek te geven.

De bij de opleiding betrokken docenten dienen te voldoen aan de eisen van het HBO Kunstvakonderwijs (opleiding docent dans en didactisch bevoegd/bekwaam) of een aantoonbaar gelijkwaardig niveau.

9.5 Selectie

Voordat de cursist toegelaten kan worden tot de opleiding moet hij meedoen aan een selectieprocedure. De selectieprocedure bestaat uit:

- een auditie waarin de algemene dansvaardigheid, houding en beweging getoetst worden;
- een presentatie in de eigen dansspecialisatie;
- een schriftelijke motivatie die de ambitie om les te geven verduidelijkt. Indien mogelijk of noodzakelijk geacht door de selectiecommissie volgt hierover een kort gesprek. De visie van degene die auditie doet, op dans en op de eigen dansvorm/specialisatie, is onderwerp in dit gesprek, evenals zijn interesse in andere dansvormen en het lesgeven;
- degene die auditie doet, brengt een portfolio mee met dans- en/of lesgeefervaringen.

In plaats van een presentatie in de eigen specialisatie kan de cursist ook een dvd aanleveren waarop hij/zij dansend te zien is.

De selectiecommissie bestaat uit:

- de opleidingscoördinator;
- één van de aan de opleiding verbonden dansdocenten;
- één van de aan de opleiding verbonden pedagogische docenten;
- eventueel een externe specialist.

De selectiecriteria zijn:

- goed niveau en danstalent in de eigen dansspecialisatie;
- kunnen reflecteren op het eigen lesgeven;
- motivatie voor deelname kunnen toelichten;
- goede mogelijkheden om ook andere dansvormen en dansvakken te beoefenen;
- bereidheid om lessen in andere dansvormen te volgen en hiervan te leren;

- aantoonbare motivatie om cursusleider dans te willen worden of om de eigen didactische vaardigheden uit te willen breiden;
- communicatieve vaardigheden, zowel schriftelijk als mondeling;
- enthousiasme voor het dansvak;
- ambitie om kennis te verbreden/verdiepen;
- vermogen tot zelfreflectie;
- ontvankelijk voor feedback.

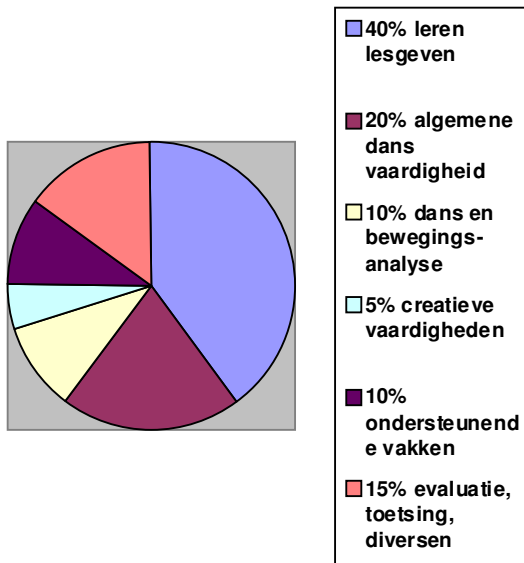
De voertaal van de opleiding wordt door de organiserende instelling gekozen. De cursisten moeten deze voertaal i.i.g. mondeling beheersen.

Wanneer degene die auditie doet, voldoet aan de eisen kan hij de opleiding volgen. Van toelating of afwijzing krijgt hij of zij schriftelijk bericht.

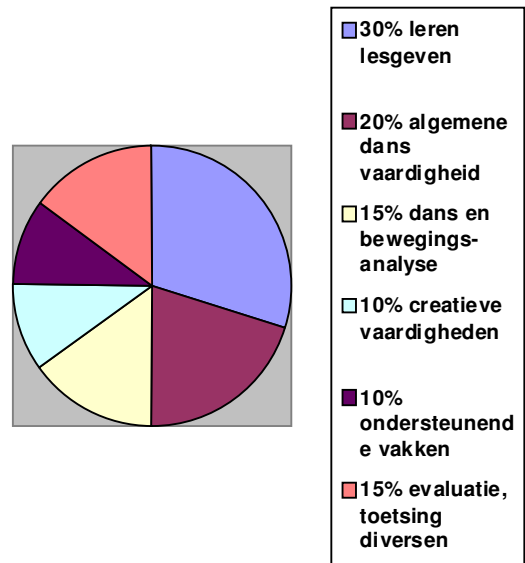
9.6 Contacturen en modules, 280 uur

De contacturen en modules beslaan samen 305 uur. Deze uren worden verdeeld over (bijvoorbeeld) de twee cursusjaren. De verdeling in uren kan gelijkwaardig zijn, zoals hieronder aangegeven als richtlijn, maar dit is niet noodzakelijk. De indeling van de cursus is dan als volgt:

Cursusjaar 1

Cursusjaar 2

Leren lesgeven

De hoofdmoot van de opleiding bestaat uit het leren lesgeven: 40% van het totaal in het eerste jaar en 30% in het tweede jaar. Het gaat hierbij om de theoretische onderdelen, praktische oefening gericht op lesgeven, het ontwikkelen van lesplannen en het ontwikkelen van cursusaanbod. Exclusief stage.

Dansvaardigheid

20% van het cursusjaar wordt besteed aan de dansvaardigheid van de cursist. De lessen in dans en beweging zijn binnen de opleiding gericht op het vergroten en verbreden van de algemene dansvaardigheid. Ook verslaglegging van de leseenheden die buiten de opleiding gevolgd worden voor het vergroten van de kennis en vaardigheden in de eigen dansspecialisatie vallen hieronder, evenals het bijhouden van het portfolio.

Dans- en bewegingsanalyse

In het eerste jaar wordt 10% besteed aan dans – en bewegingsanalyse en in het tweede jaar 15%.

Creatieve vaardigheden

5% van het eerste jaar en 10% van het tweede jaar zijn gericht op de ontwikkeling van vaardigheden in het creatief omgaan met lessituaties en met dansmateriaal en begeleiden van creatieve processen.

Ondersteunende vakken

In het eerste en tweede jaar wordt 10% van de lestijd ingeruimd voor ondersteunende vakken, zoals etnologie, kenmerken van de specialisaties in de Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen, anatomie, houding en beweging, gezondheid en blessurepreventie, muziekanalyse, organisatie/financiën en bijvoorbeeld werkveldoriëntatie.

Evaluatie, toetsing, diversen

Voor dit onderdeel is in elk leerjaar 15% uitgetrokken.

10. Inhoud van de opleiding

10.1 Het eerste jaar: de basis - wie ben ik?

Het accent in het eerste jaar ligt vooral op:

- de ontwikkeling van vaardigheden in lesgeven en begeleiden van groepen;
- de ontwikkeling van vaardigheden in begeleiden van leerprocessen;
- (fysieke en theoretische) kennis over dans, beweging, houding, muziek, lijf en leden.

Ik merk dat ik veel kritischer ben gaan kijken naar mijn lessen. Je leert doelstellingen te maken en te analyseren. Ik gaf les vanuit mijn gevoel, nu maak ik mijn keuzes veel bewuster.
Andrea van Bronkorst, cursist kaderopleiding Internationale dans/Werelddans

De leerinhouden zijn onder meer:

- fysieke basisvaardigheden voor dans: houding en beweging en algemene danstraining zodat de cursist een brede dansbasis opdoet en op die basis een stimulerend voorbeeld kan zijn voor de mensen waaraan hij lesgeeft;
- dans- en bewegingsanalyse in het algemeen; toepassing op de eigen dansspecialisatie;
- communicatie: communiceren met groepen en individuen, groepsprocessen, sociale aspecten;
- leerstijlen, werkvormen, leiderschapsstijlen;
- leerprocessen: motorisch, sociaal, creatief, affectief, cognitief, muzikaal, ruimtelijk, taal;
- ontwikkelingspsychologie;
- pedagogiek: methodisch en didactisch handelen, opzetten en uitvoeren van een les, maken van een werkplan;
- werkveldoriëntatie: hospiteren en stage;
- onderling lesgeven.

In het eerste jaar wordt ook een start gemaakt met:

- visieontwikkeling op het vak;
- achtergronden, betekenissen en context van Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen;
- dansvormen in het algemeen en van de eigen specialisatie in het bijzonder, de POP (persoonlijk ontwikkelingsplan) kan hierbij een mooi hulpmiddel zijn.

Geadviseerd wordt dat de cursist regelmatig naar een Internationale dans-, Werelddans- of Urban dansvoorstelling gaat kijken en daar ook verslag van uitbrengt.

10.2 Het tweede jaar: verdieping en verbreding - hoe positioneer ik me in het veld?

Het tweede jaar richt zich op verbreden en verdiepen van de opgedane kennis. De onderwerpen uit het eerste jaar komen terug. Methodiek van het lesgeven blijft belangrijk, maar er vindt een accentverschuiving plaats in de richting van begeleiden van creatieve processen en ontwikkelen van lesplannen en cursusaanbod.

De accenten liggen op:

- visieontwikkeling op dans, op het werkveld, op de positie van cursusleider daarin n.a.v. het persoonlijk ontwikkelingsplan (POP);
- kennis over de ontwikkelingen in de Internationale dans, Werelddans en/of Urban dansvormen;
- verdere ontwikkeling van de vaardigheden in het lesgeven, lesopbouw, het maken van lesplannen en lessencycli n.a.v. het persoonlijk ontwikkelingsplan (POP);
- ontwikkelen van een cursusaanbod; rekening houdend met wensen en mogelijke beperkingen van de potentiële cursisten van de straks afgestudeerde cursusleider;
- marktgerichtheid, inspelen op de vraag;
- opbouwen van toereikend en geschikt repertoire (en/of choreografieën);
- ontwikkelen van de eigen creativiteit, vermogen tot exploreren in de eigen dansstijl;
- creatief omgaan met dansmateriaal, vormgeven van dans, choreografie;
- creatief omgaan met elementen van de Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen;
- zoeken naar nieuwe vormen binnen de grenzen van de Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen;
- creatieve leerprocessen aangaan, stimuleren en begeleiden;
- kennismaken met andere dansvormen dan de eigen specialisatie; herkennen van raakvlakken en verschillen;
- ondersteunende kennis van anatomie, gezondheid en blessurepreventie, muziek, ondernemerschap/organisatie/financiën/PR;
- kennismaken met de dansgeschiedenis en de hedendaagse dansontwikkeling en de plek van de eigen dansspecialisatie daarin.

In het tweede jaar worden werkstukken en/of presentaties gemaakt.

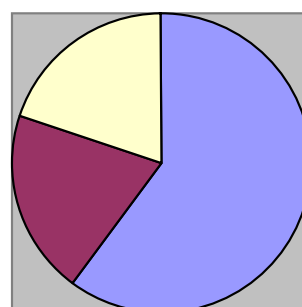
De stage in het tweede jaar kan een accent krijgen in de richting van het werkveld of de werkvorm die de cursist eventueel ambieert, bijvoorbeeld lesgeven aan een speciale doelgroep, binnen het (reguliere) onderwijs of choreografisch werk maken met een dansgroep.

Beide jaren bieden stages, onderling lesgeven en de gelegenheid te werken aan en te oefenen met lesgeven, communiceren met groepen, didactiek/methodiek, lesopbouw, muziekgebruik en andere vaardigheden die komen kijken bij dansles geven aan groepen.

10.3 Hospiteren en stage, 25 uur

Voor hospiteren en stage is 25 uur ter beschikking, verdeeld over (bijvoorbeeld) twee jaar.

De tijdsverdeling is als volgt:

■ 60% zelf lesgeven

■ 20% observeren van lessen

■ 20% feedback en evaluatie

Vorbereiden en verslaglegging valt niet binnen deze 25 uur.

Onder **hospiteren** verstaan wij het observeren van lessen aan de hand van observatiepunten en richtlijnen van de opleiding.

Begeleiding hospiteren en stage

De cursist gaat eerst hospiteren en loopt daarna pas stage. Tijdens het hospiteren is er veel sturing vanuit de opleiding. Na het hospiteren, volgt er een hospiteerstage, waarbij de cursist een concrete opdracht uitvoert of een deel van de les overneemt. Daarna pas volgt er een stage, waar de cursist een concrete les uitwerkt.

Onder een **hospiteerstage** verstaan wij het observeren en evt. assisteren van lessen aan de hand van opdrachten van de opleiding.

Procedure voor het vinden van een stageplaats

Het zoeken van de stageplek is de verantwoordelijkheid van de cursist. Een cursist kan een voorstel doen voor een stagebegeleider. De verantwoordelijkheid voor stagebegeleiding ligt uiteindelijk bij de opleiding:

- de opleidingscoördinatie zorgt dat de cursist bekend is met de eisen die aan de stageplek gesteld worden volgens het opleidingswerkplan;
- de cursist zoekt een plek om te observeren en zelfstandig les te geven en doet een voorstel aan de cursusleiding, indien mogelijk adviseert de opleiding bij een stageplek of koppelt de cursist aan een stageadres;
- de opleidingscoördinator met inhoudelijke taken beoordeelt of de stageplek aansluit bij het niveau van de cursist en zijn ontwikkelingsmogelijkheden;
- na toestemming kan de rest van de procedure pas doorgang vinden;
- de opleiding en de stageplaats sluiten een stage contract af. De coördinator met organisatorisch taken, handelt dit af;
- de cursist zorgt ervoor dat de stage-instelling/-docent op de hoogte is van het verloop van de stage en de eisen die vanuit de opleiding aan de cursist gesteld worden;
- de opleidingscoördinatie zoekt, in overleg met de cursist, een stagebegeleider;
- de cursist maakt verslagen van observeren en stages volgens de inhoudelijke richtlijnen die gesteld worden in het opleidingswerkplan;
- de cursist zorgt dat de stagemap bij de stagebegeleider en de cursusleiding komt en toegevoegd wordt aan het portfolio;
- voor beoordeling van de stage: zie toetsing hoofdstuk 11.4.

Onder een **stage** verstaan wij het door de cursist zelfstandig lesgeven aan een groep leerlingen o.b.v. de vaste docent van de groep.

Als het lastig is voor de stagebegeleider van de opleiding om naar de stageplek te komen, dan raden we aan ook naar mogelijkheden te zoeken binnen nieuwe media. Lessen kunnen bijvoorbeeld worden opgenomen, zodat de begeleider niet lijfelijk aanwezig hoeft te zijn.

10.4 Ontwikkelen van de eigen vaardigheid in de dansspecialisatie buiten de cursusdagen

Het ontwikkelen en verbeteren van de eigen vaardigheid in de dansspecialisatie is de eigen verantwoordelijkheid van de cursist en gebeurt buiten de opleidingsdagen. De cursist maakt verslagen van de voortgang in de eigen discipline en bewaart deze in het portfolio en presenteert zich in zijn/haar dansstijl aan het eind van elk studiejaar.

10.5 Portfolio

De voortgangsevaluatie van de cursist vindt op diverse niveaus plaats. De cursist houdt een portfolio bij. Daarin zijn te vinden:

- een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP), waarin beschreven is welke kennis de cursist heeft en wat hij of zij in de opleiding (bij) wil leren en wat daarin zijn/haar toekomstvisie is;
- verslaglegging van cursusdagen volgens format van de opleiding en op basis van POP (twee maal per jaar);
- optioneel: reflectieverslagen van coachingsgesprekken en/of verslaglegging van bijeenkomsten met een intervisiegroep;
- twee verslagen van (jaarlijkse) evaluatiegesprekken met de cursuscoördinator over voortgang en ontwikkeling;
- verslagen van de voortgang in de eigen dansspecialisatie;
- verslagen van hospiteren en stages.

10.6 Toetsing en Toezicht

Toetsvormen

De voortgang van de cursist wordt gevolgd door vaardigheidstoetsen, tentamens, voortgangsevaluaties, verslaglegging en presentaties. De toetsvormen zijn afgestemd op het karakter van de vakken. Het geheel aan beoordelingen bepaalt het eindresultaat bij het voltooien van de opleiding.

Het diploma

Om de opleiding met een diploma af te kunnen sluiten moet de cursist aan het volgende voldoen:

- de cursist is bij tenminste 85% van de lessen aanwezig geweest, met dien verstande dat wanneer de cursist in aanmerking komt voor dispensatie, deze 85% geldt voor de resterende uren. Indien de cursist dit percentage niet gehaald heeft, kan hij geen eindtoets afleggen;
- de procesbeoordelingen zijn positief en voor alle onderdelen afgerond;
- de cursist heeft de stages afgerond met een voldoende beoordeling;
- de cursist heeft voldaan aan de afspraken over de te volgen lessen in de eigen specialisatie;
- de cursist heeft de presentatie in zijn eigen dansspecialisatie met een voldoende afgerond;
- de cursist heeft voor het portfolio een voldoende beoordeling;
- de cursist heeft voor alle overige toetsmomenten een voldoende resultaat behaald.

Evaluatie door docenten/stagebegeleiders:

- docenten en de stagebegeleiders maken een schriftelijk verslag van hun bevindingen met elke cursist of groepje en bespreken dit met de cursist. Een kopie van het verslag gaat naar de opleidingscoördinatie;
- de eventuele coach brengt aan het einde van de opleiding op verzoek van de cursuscoördinator of de cursist mondeling verslag uit van de bevindingen met de cursist. De cursist maakt hiervan een kort verslag.

Evaluatie door de cursuscoördinator:

- de opleidingscoördinator met inhoudelijke taken begeleidt de cursisten bij het samenstellen van het portfolio en houdt de voortgang en kwaliteit bij;
- de opleidingscoördinator heeft twee keer gedurende de opleiding inzicht in het portfolio van elke cursist. In het portfolio zijn verslagen, resultaten, werkstukken en andere relevante documenten verzameld door de cursist. De inhoudelijke opleidingscoördinator bespreekt dan met de cursist het verloop van zijn ontwikkeling;
- de coördinator met inhoudelijke taken is bij toetsen en resultatenoverleg aanwezig;
- wanneer de ontwikkeling van de cursist stagneert of niet voldoende is stelt de opleidingscoördinatie, eventueel in overleg met docenten of externe deskundigen, samen met de cursist een plan op om het gewenste resultaat te behalen.

De opleidingscoördinator kan verzocht worden de portfolio's van cursisten ter inzage te geven aan de organiserende instelling. Hij bewaakt daarbij wel de privacy van de cursist.

Zie voor taken en verantwoordelijkheden van de betrokkenen bij de opleiding Bijlage 2.

10.7 Beoordelen van dansvaardigheid in eigen dansspecialisatie

Toetsvormen

1. Beoordelen van het portfolio aan het einde van elk cursusjaar.
2. Presentatie van de eigen specialisatie aan het eind van elk cursusjaar.

Toetscriteria

Ad 1

- volledigheid in verslaglegging;
- verslaglegging volgens format en richtlijnen uit het opleidingswerkplan;
- het portfolio bevat een overzichtsvideo (showreel) van lessen waarop de cursist duidelijk te zien is.

Ad 2

- in de presentatie zijn de in het opleidingswerkplan gestelde eisen verwerkt;
- de cursist is een bovengemiddeld, inspirerend dansvoorbeeld;
- de cursist heeft in zijn dans een presentatie die stimulerend is;
- de cursist is een bovengemiddelde amateurdanser;
- de cursist kan laten zien welke kennis en vaardigheden hij uit de ondersteunende (dans)vakken toepast.

Beoordeling en rapportage

Ad 1

- met het beoordelen van het portfolio wordt het complete leerproces geëvalueerd.

Ad 2

- beoordeling gebeurt met de termen goed, voldoende of onvoldoende. Bij een onvoldoende beoordeling kan de cursist de presentatie herkansen.

Beoordelingscommissie

Ad 1

- de cursuscoördinator;
- een dansdocent die aan de opleiding is verbonden;
- evt. een externe deskundige (in de dansspecialisatie van de cursist).

Ad 2

- de cursuscoördinator;
- een dansdocent die verbonden is aan de opleiding;
- evt. een externe deskundige (in de dansspecialisatie van de cursist).

10.8 Beoordelen van algemene dansvaardigheid (binnen de opleiding)

Van de modules 'algemene dansvaardigheid' binnen de opleiding maakt de cursist verslagen. Deze modules betreffen dansvakken zoals houding en beweging, Laban fundamentals en dans- en bewegingsanalyse, diverse dansstijlen en -vormen en alle andere vakken gericht op de ontwikkeling van een goed fundament voor algemene dansvaardigheid.

Toetsvorm

Voor de dansvakken binnen de opleiding vinden aan het einde van een lessencyclus procesevaluaties en/of toetsen plaats met betrokken docenten.

Toetscriteria

- voldoende aanwezigheid;
- positieve werkhouding;
- open voor feedback/feedback is verwerkt;
- dansvaardigheid heeft zich ontwikkeld en is zichtbaar beter geworden;
- reflecterend vermogen (op eigen werk) is aanwezig;
- er is inzicht ontstaan in hoe de opgedane kennis en vaardigheden toegepast kunnen worden in de eigen specialisatie;
- volledigheid van de stagemap;
- alle lesvoorbereidingen, analyses, lesverslagen/evaluaties zijn volgens de in het opleidingswerkplan gestelde eisen gemaakt;
- het leerplan en de eindevaluatie van de gegeven stage zijn volgens de in het opleidingswerkplan gestelde eisen gemaakt.

Beoordeling

De vakdocent beoordeelt de ontwikkeling van de algemene dansvaardigheid met de termen goed, voldoende of onvoldoende. Bij een onvoldoende beoordeling kan de cursist herkansen. In overleg met de docent wordt bepaald hoe er herkanst kan worden.

10.9 Beoordelen van stages

De cursist krijgt tweemaal begeleiding in de stageperiode. Aan het einde van de stageperiode wordt de stage beoordeeld. De cursist toont in zijn stage dat hij alle verkregen kennis en vaardigheden met inzicht verwerkt en toepast. Aan het einde van de opleiding is hij in staat zelfstandig een stimulerende en creatieve dansles/-sen reeks te geven in zijn dansspecialisatie.

Beoordeling en rapportage

De beoordeling van de hospiteeropdrachten en de stagemap gebeurt met de termen goed, voldoende of onvoldoende. Bij onvolledigheid of onvoldoende resultaat krijgt de cursist een herkansing. Dan kan de stage verlengd worden bij onvoldoende prestatie in lesgeven. De cursist maakt verslag van de begeleidingsgesprekken.

Beoordeling van stages

De stage wordt beoordeeld door de stagebegeleider;

De verslaglegging wordt beoordeeld door:

- de stagebegeleider;
- de coördinator of een docent verbonden aan de opleiding.

Alle verslagen krijgen een plaats in het portfolio van de cursist.

10.10 De eindtoets

Aan het eind van de opleiding wordt de lesgeefvaardigheid van de cursist getoetst. Een presentatie van een dansles of lessenreeks op een door de cursist zelf te bepalen wijze, gevolgd door een eindgesprek, vormen de onderdelen van de eindtoets. Daarbij is een externe deskundige aanwezig.

Toetscriteria voor de eindtoets

De cursist wordt beoordeeld op:

- beheersing/ontwikkeling van de eigen dansspecialisatie;
- helderheid in het overbrengen van de dansspecialisatie;
- inzicht en vaardigheid in opbouwen van een dansles/lessenserie;
- inspirerend en stimulerend lesgeven;
- communicatieve vaardigheden (de lesgever geeft op positief stimulerende wijze feedback aan de cursisten);
- inzicht in bewegingsmogelijkheden van cursisten;
- creativiteit in werkvormen en benadering van cursisten;
- gebruik van de ruimte: o.m. hoogtelagen en ruimtegebruik, de tijd: muzikaliteit, ritme en dynamiek en kracht: gebruik van het lichaam (lichamelijke 'kracht'), o.m. lichamelijke zeggingskracht, dynamiek en flow.

10.11 Herkansingen en dispensatie

Herkansing

Wanneer de cursist gedurende de cursus door ziekte of persoonlijke omstandigheden een toets gemist heeft, zal per situatie bepaald worden hoe deze toets ingehaald kan worden. Herkansing is bij elke toets eenmaal mogelijk.

Bij een onvoldoende beoordeling van de toetsen:

- dansvaardigheid in de eigen specialisatie;
- algemene dansvaardigheid;
- vaardigheid in lesgeven c.q. de stagebeoordeling.

Kan de cursist eveneens eenmaal herkansen, herkansing is voor één van deze drie hoofdvakken mogelijk.

Dispensatie

Dispensatie kan worden verleend tot een maximum van 25% van het totaal aantal lessen. De dispensatie kan in principe betrekking hebben op alle vakken van de cursus.

Wanneer de cursist door eerder gevolgde opleidingen basiskennis over een bepaald vak heeft verworven, kunnen zij in overleg met de cursusleiding/vakdocent voor het deel van de lessen waarin deze basiskennis wordt behandeld dispensatie krijgen.

11. Kwaliteitszorg

11.1 Evaluatie van de opleiding

De opleiding wordt met alle betrokkenen schriftelijk geëvalueerd. De cursusleiding maakt een model voor de evaluatie.

Procedure:

- de cursisten evalueren de opleiding aan het eind van ieder cursusjaar;
- de docenten evalueren na afloop van hun module/lessenreeks de inhoud en de organisatie;
- de stagebegeleiders evalueren het verloop en de organisatie van de stage;
- de cursuscoördinator evalueert het verloop en de organisatie van het gehele opleidingstraject.

Deze evaluaties hebben als doel:

- het proces van de lopende cursus te bewaken;
- de cursus waar nodig en mogelijk bij te stellen;
- voortschrijdend inzicht te krijgen ten behoeve van volgende opleidingen.

De cursuscoördinator bundelt na elk cursusjaar de evaluaties en maakt een samenvatting met conclusies. Aan het einde van de opleiding schrijft de cursuscoördinator een eindverslag. De tussentijdse conclusies en het eindverslag worden voorgelegd aan de organiserende instelling.

De instelling die de kaderopleiding organiseert gaat na of:

- de doelstellingen van de opleiding gerealiseerd worden;
- de docenten hun leerplannen uitvoeren;
- de organisatie van de opleiding naar behoren verloopt;
- het leerklimaat voldoende stimulerend is voor cursisten;
- het werkklimaat voldoende is voor medewerkers.

Wanneer er behoefte is aan bijstelling van de opleiding, gebeurt dit na overleg tussen de cursusleiding en de organiserende instelling.

11.2 Kwaliteitsborging

Deze richtlijnen bieden handvatten voor de kwaliteit van de opleiding.

De aanbieder van de kaderopleiding Internationale Dans, Werelddans en Urban dansvormen is verantwoordelijk voor de zorg voor kwaliteit en de uitvoering van kwaliteitsbeleid van de opleiding. De aanbieder (bijvoorbeeld centrum voor de kunsten, vereniging, stichting, maatschap, etc.) kan daarbij de volgende aandachtspunten volgen:

- ontwikkelen van een opleidingsplan op basis van de richtlijnen, waaruit op te maken is dat de opleiding een verantwoord niveau nastreeft;

- de visie van de opleiding;
- de feitelijke inhoud en de manier waarop die wordt aangeboden;
- professionele begeleiding van de deelnemers;
- wijze van toetsing;
- systematische evaluatie door deelnemers.

Daarnaast zijn er organisatorische randvoorwaarden die een rol spelen:

Veiligheid en hoe die geborgd wordt in de uitwerking van de opleiding, denk aan:

- veilige lokalen;
- veilige omgeving;
- veilig werkklimaat.

Preventiebeleid en hoe dit geborgd wordt in de opleiding, denk aan:

- een heldere klachtenprocedure;
- het aanstellen van een vertrouwenspersoon;
- een bewijs van goed gedrag van docenten.

Kwaliteitsbeleid houdt in dat er structureel wordt gewerkt aan het onderhouden of aanscherpen van de kwaliteit van de opleiding op basis van structurele evaluaties. De kwaliteitscyclus behelst de stappen: “Plan – Do – Check – Act”.

11.3 Profielen van de medewerkers aan de opleiding

De cursuscoördinator:

- heeft deskundigheid en ervaring met het opleiden en begeleiden van toekomstige cursusleiders (HBO dansvakopleiding of heeft op een andere wijze hetzelfde niveau behaald);
- heeft ervaring met het organiseren van cursussen;
- is deskundig in het begeleiden van cursisten, het leiden van beoordelingen en evaluaties en het voeren van voortgangs- en evaluatiegesprekken;
- is zeer bekend met, of staat midden in het werkveld waar de kaderopleiding zich op richt;
- kan helder en duidelijk communiceren over alle onderdelen van de opleiding.

De docent van dansvakken:

- heeft bevoegdheid om les te geven in zijn vak/specialisatie. Mogelijke opleidingen zijn: HBO-dansvakopleiding, Kaderopleiding Internationale Dans/Werelddans en Urban dansvormen, ALO, MBO-dansopleiding;
- heeft een ruime ervaring in het betreffende werkveld;
- is een deskundige en inspirerende docent;
- is actief in het werkveld van de amateurdans;
- heeft een duidelijke visie op zijn vak;
- kan zijn lesprogramma verantwoorden en op schrift stellen in een lesplan;
- heeft ervaring in het begeleiden van cursisten, het geven van beoordelingen en evaluaties en het voeren van voortgang- en evaluatiegesprekken.

De docent van andere/ondersteunende vakken:

- heeft op grond van opleiding en/of ervaring de kennis om dit vak te geven, aangepast aan de behoeften van de cursusleider Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen.

De externe stagebegeleider (op de plek van de stage):

- heeft deskundigheid en ervaring om dansles te geven in de specialisatie van de cursist;
- heeft ruime lesgeefervaring;
- heeft ervaring in het begeleiden van cursisten, het geven van beoordelingen en evaluaties en het voeren van voortgang- en evaluatiegesprekken;
- voldoet aan de eindtermen van de opleiding;
- heeft aan verschillende doelgroepen lesgegeven;
- faciliteert en begeleidt de doelstellingen uit het persoonlijk ontwikkelingsplan (POP).

De coach:

- is bekend met, of werkt in het werkveld van de amateurdans bij voorkeur met Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen;
- is bereid zijn kennis en vaardigheden te delen met de cursist en zich in te zetten voor (het welbevinden van) de cursist.

De externe deskundige:

- is een specialist in zijn dansvorm met een zeker aanzien in het werkveld van zijn of haar dansspecialisatie;
- is goed bekend in en met het werkveld van de amateurdans;
- is zeer bekend met de traditionele grondvormen en achtergronden van de dansspecialisatie maar kan deze ook zien en gebruiken in de hedendaagse culturele- en danscontext;
- heeft een netwerk binnen het veld van de amateurdans, Internationale dans, Werelddans en/of Urban dansvormen;
- is actief (op welke wijze dan ook) binnen het werkveld van de dans.

11.4 Klachtbehandeling

De organiserende instelling van de kaderopleiding stelt een klachtenprocedure op.

De klachtenprocedure ziet er in grote lijnen als volgt uit:

Indien een cursist niet tevreden is legt hij zijn onvrede voor aan de opleidingscoördinator.

Samen proberen zij tot een oplossing te komen.

Wanneer cursist en cursusleiding niet tot een bevredigende oplossing komen kan de cursist zich wenden tot het management/directie van de organiserende instelling.

Bijlage 1 Klankbordgroep

De klankbordgroep ten behoeve van de ontwikkeling van het raamleerplan: Kaderopleiding Internationale dans/Werelddans 2003-2004 bestond uit de volgende personen:

- Elly Broeren, coördinator en docent vooropleiding dans van de Rotterdamse Dansacademie
- Aldrico Felida, docent jazz- en showmusicaldans, bekend met de wereld van de salsa, breakdance en capoeira.
- Joost Groeneboer, eindredacteur Dansmagazine en deskundige Werelddans.
- Sibylle Helmer, kaderopleiding, cursusleider internationale dans en specialist Bretons.
- Wijnand Karel, Rotterdamse Dansacademie, docent internationale dans en moderne (theater)dans, specialist in Macedonische dans. Geeft o.a. les aan MBO dansopleiding CIOS te Haarlem.
- Arjan Sikking, bestuurslid en docent 'Academia del Tango' te Amsterdam.
- Nicole Klinkenberg, cursist Internationale dans.
- Niels van der Steen, Academie voor Lichamelijke Opvoeding / ALO, docent hiphop. Geeft o.a. les aan de Fontys dansacademie Tilburg en maakt eigen producties.
- Angela Verdurmen: dansconsulent KCG Gelderland.
- Wieneke Pastoors, cursist/danseres Flamenco.
- Jeanette Snier, cursist Internationale Dans.

Geconsulteerd op onderdelen zijn:

- Cor Post, Voorzitter WMDC en voorzitter CEA inspecteur HBO kunstvakonderwijs, voormalig bestuursvoorzitter van het LCA.
- Liesbeth Wildschut, Universiteit Utrecht, theater, film- en televisiewetenschap.
- Karin Sorbi, voormalig inspecteur Inspectie v/h Onderwijs, Cultuureducatie, voormalig inspecteur dans AK/KV.

In de veldcommissie van 2012 voor de actualisering van de inhoudelijke richtlijnen Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen zaten:

- Wijnand Karel, docent internationale dans en moderne (theater)dans, docent werelddans Nova College, MBO dans in Haarlem.
- Annette Truijens-Thodé, Projectleider Verkorte Flexibele Deeltijd Opleiding Docent Dans bij Fontys Hogeschool voor de Kunsten/afdeling Academie voor Danseducatie, Artistiek leider en choreograaf bij de 'eigentijdse' volksdansgroep AnneThé, Freelance projectmedewerker bij Kunstbalie voor het project Global Dance en Projectleider Kunstmenu Haarlemmermeer in Hoofddorp/Pier K.
- Nita Halman, SKVR Opleidingscoördinator Kaderopleiding internationale dans/Werelddans 2006-2009
- Jolanda Boejharat, Projectleider dans Culturalis, Indiase dans docente, danseres en choreografe van klassiek (Indiaas) tot Bollywood
- Niels van der Steen, Master in Choreografie, Choreograaf bij o.a. ISH en Internationaal Danstheater, Dansdocent bij Fontys Hogeschool voor de Kunsten en Codarts Rotterdam.

Bijlage 2 Taakomschrijvingen

De opleidingscoördinatie

De opleidingscoördinator is tijdens de cursusdagen (deels) aanwezig. Als de taken verdeeld zijn over twee personen kunnen de coördinatoren om de beurt (deels) aanwezig zijn.

De opleidingscoördinator of- coördinatoren hebben de volgende taken en verantwoordelijkheden (een taakverdeling over twee personen is mogelijk, er is dan een coördinator met inhoudelijke taken en een coördinator met organisatorische taken):

Organisatorische taken:

- organiseren van de opleiding;
- organisatie van de cursusdagen en cursuslocatie;
- contracteren van alle betrokkenen bij de opleiding;
- organiseren van toetsen, beoordelingen en evaluaties i.s.m. de inhoudelijke coördinator;
- stagecontracten opstellen en afsluiten;
- beheren van de begroting en contact onderhouden met de financiële administratie van de organiserende instellingen.

Inhoudelijke taken:

- vormgeving van de inhoud van de opleiding samen met de docenten/begeleiders;
- zorgen dat de docenten bekend zijn met de inhoudelijke richtlijnen en het opleidingswerkplan en zorgen dat het cursusaanbod hierbij aansluit;
- zorgen dat de docent bekend is met de competenties die genoemd worden in de inhoudelijke richtlijnen, en met de eindtermen die genoemd worden in het opleidingswerkplan en dat de toets- en evaluatievorm voor het vak bekend zijn;
- zorgen dat de stagebegeleider een begeleidings-, beoordelings- en evaluatieprotocol krijgt zodat er bekend is wat er verwacht wordt en de beoordelingen en evaluaties eenduidig zijn;
- zorgen dat de docenten waar de cursist buiten de opleiding les bij volgt, evaluatieformulieren krijgen en invullen, de evaluaties opnemen in het dossier en hiermee de ontwikkeling van de cursist volgen.

Begeleiden van de cursisten:

- het begeleiden van de cursist in het zoeken naar dansaanbod en vaststellen van de 'route' (POP) voor het ontwikkelen van de eigen dansvaardigheid in de gekozen dansspecialisatie;
- erop toezien dat de kwaliteit van het gekozen traject zodanig is dat er sprake is van voldoende ontwikkeling;
- samen met de cursist de stageplaats en stagebegeleiding organiseren;
- volgen van de samenstelling van de portfolio's door de cursisten;
- bij stagnatie in de ontwikkeling of problemen anderszins, stelt de opleidingscoördinator een voortgangsprotocol op;
- aanspreekpunt zijn voor zowel docenten/begeleiders als voor cursisten;
- bemiddelen bij problemen tussen cursisten en de verschillende begeleiders;
- de voortgang van de ontwikkeling in eigen dansvaardigheid volgen via de evaluaties die de cursist schrijft en die opgenomen zijn in het portfolio.

Organiseren van toetsen en evaluaties:

- samen met de organisatorische coördinator, de docent van het desbetreffende vak en een externe deskundige toetsen organiseren/afnemen;
- leiden van de resultaatbesprekingen in de toetscommissie;
- bij twijfel in de toetsstaf beslist de cursuscoördinator met inhoudelijke taken;
- zorgen voor afschriften van de theoretische toetsen;
- zorgen voor voortgangsevaluaties;
- zorgen voor een jaarlijks verslag van de evaluatie van de opleiding door de cursisten;
- evalueren van de opleiding met het management van de organiserende instelling en verzorgen van eventuele bijstellingen in het opleidingswerkplan.

De docent

Heeft de volgende taken en verantwoordelijkheden:

- werk/les-plan maken op basis van de inhoudelijke richtlijnen en het opleidingswerkplan. Dit gebeurt in overleg met de inhoudelijke opleidingscoördinator;
- de inhoud en kwaliteit van de lessen bewaken;
- open staan voor de feedback van de cursisten, blijkend uit evaluaties, en eventueel op basis daarvan de cursus bijstellen;
- toetsen en/of tentamens afnemen, begeleiden van het maken van een werkstuk;
- het werk van de cursist beoordelen volgens de toetsingsprocedure;
- besprekingen over resultaten van cursisten met de cursusleiding en de eventueel aanwezige externe deskundige;
- evalueren met de cursisten aan het einde van een lessenreeks.

De stagebegeleider

Heeft als taken en verantwoordelijkheden:

- observeren van de stagelessen;
- contact onderhouden met de stageplaats/stagedocent waar de cursist lessen geeft;
- de stagebegeleider ontvangt van de cursusleiding een protocol waarin zijn taken en verantwoordelijkheden beschreven staan. Tevens staan daarin beschreven welke eisen de opleiding stelt aan stagebegeleiding;
- voor het stagebezoek leest de begeleider de voorbereiding en de lesverslagen van de cursist. Na het stagebezoek bespreekt de begeleider de geobserveerde les met de cursist;
- vervolgens geeft de begeleider een beoordeling in de vorm van een schriftelijke rapportage van het stagebezoek.

De coach (optioneel)

Elke cursist zoekt (optioneel) een coach. De taken en verantwoordelijkheden van de coach zijn:

- het begeleiden van de cursist 'op enige afstand'. Dat wil zeggen dat de coach geen beoordelende functie heeft en liever geen andere taak vervult binnen de opleiding. Zodat de cursist vrijuit met de coach kan spreken;
- signaleren en volgen. Als de coach een serieus probleem bespeurt, kan hij op verzoek van of na toestemming van de cursist contact zoeken met de cursusleiding;
- ondersteunen en stimuleren. De coach steunt en stimuleert de cursist in zijn ontwikkeling en in zijn opleiding;
- bereikbaar zijn. De coach is voor zijn coachee - op afspraak - bereikbaar. Voor vragen en als klankbord.

Externe deskundigen

De opleiding kan een veelheid aan dansvormen/dansspecialisaties bevatten. Regelmatig zullen dan ook externe deskundigen worden betrokken in het opleidingstraject van de cursist.

De taken en verantwoordelijkheden van een externe deskundige zijn:

- als externe betrokken zijn bij het selecteren van de cursisten in de selectieprocedure;
- het zitting hebben in de toetsingscommissie bij de 2 toetsmomenten van de eigen dansvaardigheid, het werkstuk over en presentatie van de eigen specialisatie (zie toetsing);
- deskundigheid inzetten ter ondersteuning van de cursist bij het maken van de keuzes in het traject 'ontwikkeling eigen vaardigheid' buiten de opleiding;
- de opleidingscoördinator adviseren en kan worden aangesteld als externe bij selectie en toetsing van cursisten van de betreffende specialisatie.

De cursist

De cursist heeft een op leren en reflectie gerichte attitude. De taken en verantwoordelijkheden van de cursist zijn:

- zorgen dat voldaan is aan de eisen die gesteld worden in de inhoudelijke richtlijnen en het opleidingswerkplan;
- organiseren van de stages;
- organiseren van het traject 'eigen vaardigheid in de dansspecialisatie';
- bijhouden van het portfolio, de POP, verslagen en evaluaties maken;
- zoeken van een evt. coach en daarmee contact onderhouden;
- het ontwikkelen van het reflectieve vermogen, hierbij kan ook gedacht worden aan het oprichten van een intervisiegroep met meerdere/mede-cursisten;
- meedoen aan de toetsen.

Bijlage 3 Reglement voor eindtoets

Vooraf

De eindtoets wordt ingericht conform de inhoudelijke richtlijnen Kaderopleiding Internationale dans, Werelddans en Urban dansvormen. De eindtoets is een toetsing van de lesgeefvaardigheden en bestaat uit een presentatie van een dansles of lessenreeks op een door de cursist zelf te bepalen wijze, gevolgd door een eindgesprek. De eindtoets wordt beoordeeld op basis van de criteria voor de eindtoets, beschreven in de inhoudelijke richtlijnen, paragraaf 5.8.

De procedure

1. De toetscommissie bestaat uit drie personen: de opleidingscoördinator -met inhoudelijke taken-, één van de docenten en de stagebegeleider. Naar eigen inzicht kan een vierde –objectieve– gesprekspartner aan de toetscommissie worden toegevoegd.

Indien de opleidingscoördinator en stagebegeleider dezelfde persoon zijn, dan maakt een derde bij de opleiding betrokken docent deel uit van de toetscommissie. Deze treedt dan tevens als gespreksleider op.

2. De toetscommissie toetst of de stijl van en vaardigheid in lesgeven van de kandidaat voldoet aan de criteria zoals beschreven in de inhoudelijke richtlijnen (paragraaf 5.8). De kandidaat dient bij de eindtoets aanwezig te zijn.
  - a. De kandidaat is geslaagd als twee van de drie (of drie van de vier) toetscommissieleden de eindtoets als voldoende beoordelen;
  - b. De kandidaat is niet geslaagd als twee van de drie (of drie van de vier) toetscommissieleden de eindtoets als onvoldoende beoordelen.
3. Het oordeel van de toetscommissie komt als volgt tot stand:
  - a. De presentatie en het eindgesprek vormen de onderdelen van de eindtoets.
  - b. Voordat de kandidaat aan het gesprek deelneemt, overleggen de commissieleden maximaal 15 minuten. Zij wisselen kort hun bevindingen uit en stellen drie à vier hoofdvragen op, waarlangs de kandidaat bevraagd wordt. Aan het begin van het gesprek met de kandidaat krijgt deze de gelegenheid informatie te geven over het resultaat van de les of reeks van lessen, het lesgeefproces en over zijn persoonlijke leerproces tijdens de opleiding.
  - c. De toetscommissie trekt zich terug voor beraad. Vervolgens wordt de kandidaat alsnog op de hoogte gebracht van de uitslag.
  - d. Het diploma kan uitgereikt worden aansluitend op het overleg tussen de commissieleden, na het gesprek met de kandidaat.
  - e. Wanneer de kandidaat volgens de toetscommissie niet is geslaagd, geeft de voorzitter een toelichting op dit oordeel.
4. Een kandidaat die niet geslaagd is, kan eenmalig herkansing aanvragen. De aanvraag tot herkansing wordt altijd gehonoreerd. De herkansingseindtoets dient afgelegd te worden binnen een jaar na de datum van de eerste als negatief beoordeelde eindtoets. Dit wordt de kandidaat meteen na de eindtoets meegedeeld.
5. De toetscommissie maakt een verslag voor de kandidaat aan de hand van het verloop van het gesprek. Leidraad voor dit verslag zijn de criteria voor de eindtoets (zie 5.8). In deze rapportage wordt het eindoordeel van de commissie weergegeven.
6. Procedure bij de herkansingseindtoets:

- de toetscommissie bestaat eveneens uit tenminste drie personen: de opleidingscoördinator en de stagebegeleider en/of tweede docent;
- een andere externe deskundige dan bij de eerste eindtoets.

Het kan aan te bevelen zijn dat de stagebegeleider en/of tweede docent een andere is dan tijdens de eerste stage van de kandidaat.

Bijlage 3 a Richtlijnen voor het eindgesprek

Vooroverleg: 10 minuten

De toetscommissieleden wisselen na afloop van de presentatie uit:

- wat is volgens een ieder positief aan de presentatie van de lesgeefvaardigheden;
- welke kanttekeningen heeft men bij de presentatie;
- wordt er overwogen de kandidaat te laten slagen of niet;
- vervolgens worden drie à vier vragen geformuleerd die tijdens het gesprek aan de kandidaat worden voorgelegd;
- bij twijfel zullen uiteraard die vragen gesteld moeten worden die de doorslag kunnen geven aan het slagen van de kandidaat.

Het gesprek: 30 minuten

Het verdient aanbeveling de kandidaat allereerst te vragen naar zijn eigen bevindingen ten aanzien van de presentatie: waar is de kandidaat tevreden over en waar is hij/zij minder tevreden over en zou hij/zij een volgende keer eventueel anders aanpakken (op deze manier kan de kandidaat op zijn gemak worden gesteld en eerst zelf aan het woord komen, zonder dat hij meteen aan de tand wordt gevoeld of zich moet verantwoorden).

Het gesprek wordt verder gevoerd aan de hand van de drie à vier vragen die de toetscommissie heeft opgesteld.

Het verdient aanbeveling de kandidaat zoveel mogelijk zelf aan het woord te laten en af te wachten of deze uit zichzelf met de gewenste antwoorden of kritische kanttekeningen komt. Mocht het antwoord niet helder zijn, zet dan de kandidaat zelf aan het denken of op het spoor met tussenvragen als hoe, wat, waar, welke etc. of vraag naar voorbeelden. Bij zogenaamde 'waarom-vragen' loopt men de kans dat de kandidaat dichtklapt. De 'waarom-vraag' veroorzaakt vaak een negatief gevoel, mensen voelen zich aangevallen en gaan zich verdedigen/hebben het gevoel zich te moeten verantwoorden. Dat staat een goed en open gesprek in de weg. Stel de eerste vragen altijd algemeen en open en ga pas na verloop van tijd over op meer bijzondere en gesloten vragen. Pas in laatste instantie kan één van de toetscommissie-leden met een eigen visie of standpunt komen.

Wat wil de kandidaat zelf nog kwijt en hoe vond hij het eindgesprek?

Overleg toetscommissie: 10 minuten

De commissie overlegt of de kandidaat mede naar aanleiding van het gesprek al dan niet geslaagd is. En formuleert hiervoor de argumenten.

Het is voor de cursist stimulerend te benoemen wat de sterke kanten van hem/haar zijn, waarin hij/zij is ontwikkeld cq. verbeterd tijdens de opleiding en wat hij/zij in de toekomst misschien nog meer zou kunnen ontwikkelen.

Tot slot is het stimulerend om te benoemen waarin de student zich in zijn eigenheid en creativiteit kenmerkt.

De uitslag: 10 minuten

De commissie laat de kandidaat aan de hand van de argumenten en aanbevelingen uit het zojuist gehouden overleg weten of de kandidaat al dan niet geslaagd is. Als dit oordeel positief is, wordt het diploma overhandigd.